Governance in nationale parken in Nederland

Overzicht, inzicht en inspiratie

Colofon

Titel rapport

Governance in nationale parken in Nederland

Overzicht, inzicht en inspiratie

Opdrachtgever

Nationale Parken Bureau

Uitvoering

Els Wouda, Kees van Es, Zara Huitema en Rosanne Verbree | Wing

Ontwerp en vormgeving rapport

Simone Mink | Wing

Beeldmateriaal

Nationale Parken Bureau en Wing

februari 2026

Inhoud

1. Introductie 5

2. Overzicht: organisatie Nationale Parken 9

3. Inspiratie: goede voorbeelden 17
   - 3.1 Besluitvorming en borging in beleid
   - 3.2 Versterken uitvoeringskracht
   - 3.3 Financiering
   - 3.4 Betrekken omgeving
   - 3.5 Inspiratie en vernieuwend karakter
   - 3.6 Vertegenwoordiging van natuur

4. Bijlagen 39
   - 4.1 Overzicht governance modellen per park (separaat)
   - 4.2 Overzicht groepsgesprekken per thema

Ga gelijk naar:

Overzicht governance

Besluitvorming

Uitvoeringskracht

Financiering

Omgeving

Inspiratie

Natuur

Hoofdstuk 1 | **Introductie**

De nationale parken hebben de afgelopen jaren flinke stappen gezet in hun ontwikkeling. Elk park heeft zijn eigen context en geschiedenis die de governance van nationale parken in meer of mindere mate heeft bepaald. Met de hernieuwde aandacht voor nationale parken vanaf 2015/2016 met het programma "Nationale parken van Wereldklasse" en daarna het Beleidsprogramma Nationale Parken 2024-2030 heeft de ontwikkeling van de parken een forse impuls gekregen met nieuwe opgaven en samenwerkingsverbanden. De meeste parken beschikken inmiddels over een werkorganisatie, ambitieplan en uitvoeringsprogramma. Tegelijk zijn er verschillen en zijn er bij de parken vragen over het functioneren van de governance. "Past de wijze waarop we het hebben georganiseerd nog bij de ambities en kan het beter? Wat kunnen we daarbij leren van andere parken; hoe hebben zij het geregeld?"

Het Nationale Parken Bureau wil parken inspireren, verbinden en ondersteunen bij het realiseren van hun doelen. Mede op verzoek van een aantal nationale parken heeft het Nationale Parken Bureau aan bureau Wing gevraagd een actueel overzicht op te stellen van de gehanteerde organisatievormen binnen de parken inclusief inspirerende praktijkvoorbeelden. Dit met als achterliggend doel inzicht en inspiratie te bieden richting de parken om binnen het eigen nationaal park aandacht te besteden aan dit onderwerp en waar nodig het gesprek aan te gaan over de governance.

Deze rapportage bevat een actueel overzicht van de verschillende governance-modellen van nationale parken in Nederland en welke factoren hierop van invloed zijn geweest. Daarnaast biedt het inspirerende voorbeelden op een aantal onderwerpen rondom governance, te weten:

- Besluitvorming;
- Financiering;
- Versterken uitvoeringskracht;
- Betrekken omgeving;
- Inspiratie en vernieuwend karakter;
- Vertegenwoordiging van natuur.

Dit document is vooral ter inspiratie en biedt dus geen blauwdruk. Bewust niet. Er bestaat immers geen one size fits all-benadering. Elk nationaal park heeft een eigen context en geschiedenis, ambitie en ontwikkelingsfase. Het document bevat goede voorbeelden, evenals de pluspunten en uitdagingen van verschillende organisatiestructuren. We vertrouwen erop dat dit document zo een waardevolle basis vormt voor verdere gesprekken over de toekomst en versterking van de governance van de nationale parken in Nederland.

Aanpak

1.1. Aanpak

Voor deze opdracht hebben we bovenstaande aanpak gehanteerd.

De vragenlijst is door 19 parken ingevuld. De parken die de vragenlijst hebben ingevuld zijn meegenomen in de overzichten in hoofdstuk 2 en in de tabel 2 over financiering. Op basis van de vragenlijst is geïnventariseerd op welke onderwerpen parken meer van elkaar willen leren, evenals welke thema's zij als sterke punten beschouwen en met andere parken willen delen. Tijdens de expertsessie zijn deze resultaten naast elkaar gelegd en is een selectie gemaakt van casussen voor verdere verdieping in de gesprekken. Deze gesprekken hebben geleid tot de uitgewerkte casussen in hoofdstuk 3.

1.2. Governance en nationale parken

De eerste nationale parken in Nederland zijn ontwikkeld op particulier initiatief. Het Nationale Park De Veluwezoom in 1930 en het Nationaal Park De Hoge Veluwe in 1935. In 1950 richtten het Rijk, de provincie Noord-Holland en enkele gemeenten het Nationaal Park De Kennemer Duinen op, waarbij voor het eerst sprake was van overheidsdeelname. Tussen 1980 en 2010 zijn zeventien nieuwe nationale parken opgericht waarbij sprake was van een samenwerkingsverband van Rijk, provincies, gemeenten, terreinbeheerders en andere partijen. Nationaal Park Drentsche Aa is in 2002 opgericht als eerste nationaal park met een 'verbrede doelstelling', waar binnen de grenzen van het park ook gewerkt en gewoond wordt.

Met de hernieuwde aandacht voor de nationale parken vanaf 2014/2015 ontstonden er meer parken met een bredere focus en betrokkenheid van partijen (Nationaal Park Nieuw Land, Van Gogh Nationaal Park, en Hollandse Duinen i.o.).

Deze ontwikkelingsgeschiedenis heeft geresulteerd in een grote diversiteit tussen de Nederlandse nationale parken. Zoals te zien is in afbeelding 1 verschillen de parken aanzienlijk in omvang. In dit rapport zijn daarom zowel grotere als kleinere parken als casus opgenomen. Daarbij geldt dat voorbeelden uit grotere parken niet altijd één-op-één toepasbaar zijn op kleinere parken, en vice versa.

Definitie governance

Governance is een breed begrip en wordt meestal gelinkt aan de verschuiving "van *government* naar *governance*". Bij 'government' wordt de sturing en regie geregeld vanuit de overheid. Bij 'governance' gaat het ook om het betrekken van andere belanghebbenden en hoe dit geregeld is. Omdat de meeste nationale parken samenwerkingsverbanden zijn van betrokken overheden, grondeigenaren, terreinbeherende organisaties en diverse belanghebbende partners, zonder direct beleidsmatige, juridische of beherende bevoegdheden, spreken we hier over governance.

Onder governance wordt hier verstaan: het geheel aan afspraken en institutionele arrangementen die bepalend zijn voor de sturing van nationale parken. Het betreft de wijze waarop interacties tussen structuren, processen en tradities hierin een plek hebben. En hoe stakeholders en andere betrokkenen (bijvoorbeeld burgers en ondernemers) hierin zeggenschap hebben. De sturing omvat de gehele (beleids)cyclus van agendering, ambitievorming, planvorming, besluitvorming, uitvoering en verantwoording (Leidraad Nationale Parken, maart 2021).

Simpel gezegd: hoe is de samenwerking formeel en informeel binnen het nationaal park geregeld, ondersteunend aan de doelen en samenwerking binnen in het nationaal park. Hoe zijn partijen betrokken, hoe en door wie vinden besluitvorming en uitvoering plaats, hoe vindt de financiering plaats, hoe worden andere partijen, ondernemers en bewoners betrokken, etc. De inhoudelijke ambitie en de gewenste rol van het park bepalen eveneens de governance. Dit betekent ook dat de governance per nationaal park op maat is ingericht.

Situatie in Nederland algemeen

In Nederland is een nationaal park geen zelfstandig bestuursorgaan met ruimtelijke of juridische bevoegdheden zoals in Engeland of Duitsland. In Nederland bestaat een nationaal park (in de meeste gevallen) uit een samenwerkingsverband tussen verschillende partijen; overheden en terreinbeheerders met hun eigen bevoegdheden en taken en belangenorganisaties met hun eigen belangen, allen vanuit een gezamenlijke betrokkenheid bij het gebied. Daarmee richt de governance van een park zich niet op het 'vergaren' van zoveel mogelijk eigen bevoegdheden en geld, maar op het netwerken en samenwerken met andere partijen gegeven hun bevoegdheden, taken en belangen (netwerkorganisatie). De inrichting van de governance zal dus rekening moeten houden met de bestaande (democratische) bevoegdheden en verantwoordelijkheden van deelnemende partijen en bestaande samenwerkingsverbanden en -organen.

Checklist inrichting governance

Er zijn de afgelopen jaren verschillende onderzoeken gedaan naar 'governance' modellen en criteria voor nationale parken. Uitgaande van de principes van 'good governance' (Lockwood, 2010) zijn binnen het programma Nationale Parken van Wereldklasse door het Expertteam Governance (2017) criteria benoemd voor good governance van nationale parken. In de Leidraad nationale parken (2021, pagina 107) zijn deze verder uitgewerkt als checklist.

Principe	Toelichting
Ambitie, richting en organisatie	Er is een duidelijke ambitie en richting voor beheer en ontwikkeling van het gebied vastgesteld samen met betrokkenen in het gebied. Hierin zijn doelen, prestaties en resultaten voor korte en lange termijn uitgewerkt evenals afspraken over de financiering.
Slagkracht en daadkracht	Het park werkt resultaatgericht en programmatisch/projectmatig en beschikt over eigen en externe (financiële) middelen waarmee het daadkrachtig kan uitvoeren.
Legitimiteit en draagvlak	Er is sprake van een besturingsorgaan met mandaat, ook t.a.v. de besteding van middelen, met draagvlak van shareholders en stakeholders
Participatie, eigenaarschap en zeggenschap	Er is breed draagvlak, er zijn passende mogelijkheden om te participeren, er is sprake van gevoel van mede eigenaarschap.
Transparantie, communicatie en informatie	De besluitvormingsstructuur is helder en transparant, informatie is toegankelijk en passend bij behoeften van belanghebbenden.
Verantwoording	Er zijn duidelijk omschreven taken en verantwoordelijkheden van het bestuur en de diverse organen, er wordt verantwoording afgelegd aan financiers over de inzet van middelen en aan shareholders van de plannen over voortgang. Er is risicomanagement.
Ruimte voor innovatie	Hierbij kan het gaan zowel om innovaties die gezamenlijk door parken worden opgepakt (samenwerkingen op overkoepelende thema's) als om innovaties per park (bijvoorbeeld nieuwe financieringsbronnen, koppelingen met andere maatschappelijke opgaven, etc.).
Adapatief vermogen	Er is een cultuur van leren van ervaringen en nieuwe kennis opdoen en hierop kunnen reageren door aanpassen van processen en procedures. Adaptieve planning.
Ruimte voor opleiding, educatie en scholing	Er is ruimte voor medewerkers om zich te ontwikkelen, o.a. door leernetwerken en uitwisseling van ervaring en expertise.

Tabel 1 | Principes van good governance

Hoofdstuk 2 | Overzicht: organisatie nationale parken

De wijze waarop de parken hun samenwerking formeel hebben georganiseerd verschilt sterk per park. Bijlage 1 geeft een overzicht van de organisatiemodellen van de nationale parken in Nederland.

Op hoofdlijnen zien we verschillende modellen als het gaat om besluitvorming en uitvoering binnen de governance. Binnen deze modellen zijn verschillende variaties. In de meeste gevallen bestaat de governance van nationale parken uit een mix van overheden (provincies, gemeenten, waterschappen), terreinbeherende organisaties, natuur- en landbouworganisaties, recreatie- en marketingpartijen, grondeigenaren en soms ook (vertegenwoordigers van) ondernemers of inwoners. De besluitvorming vindt meestal plaats in een overlegorgaan, algemeen bestuur, stuurgroep, partneroverleg of vergelijkbaar bestuurlijk overleg. De uitvoering wordt vaak gemandateerd aan uitvoerende teams, zoals werkgroepen, kerngroepen of een uitvoeringsorganisatie.

2.1. Hoofdlijnen modellen: besluitvorming

Op basis van de aangeleverde organisatiemodellen (bijlage 4.2) onderscheiden we op hoofdlijnen vijf varianten als het gaat om de wijze waarop de besluitvorming is georganiseerd:

2.1.1. Brede vertegenwoordiging in een bestuurlijk overleg

Hierbij is sprake van een brede vertegenwoordiging van partners in het bestuurlijk overleg. Naast overheden en terreinbeherende organisaties nemen ook maatschappelijke organisaties en belangen- of bewonersvertegenwoordigers deel aan de besluitvorming.
Voorbeelden zijn: Schiermonnikoog en Weerribben-Wieden.

(Ervaren) voordelen	(Ervaren) uitdagingen
Brede afstemming met relevante stakeholders	Complexe besluitvorming, wat mogelijk leidt tot vertraging in de uitvoering
Betrokkenheid en draagkracht omgeving	

2.1.2. Brede vertegenwoordiging in een bestuurlijk overleg met een formeel kernteam / dagelijks bestuur

Sommige modellen combineren een breed bestuurlijk overleg met een kleiner kernbestuur dat mandaat heeft om besluiten te nemen. Dit bevordert slagvaardigheid binnen een brede samenwerkingsstructuur.
Voorbeelden zijn: Duinen van Texel, Sallandse Heuvelrug & Twents Reggedal, De Alde Feanen, De Groote Peel en Zuid- Kennemerland.

(Ervaren) voordelen	(Ervaren) uitdagingen
Brede afstemming met relevante stakeholders	Wisselwerking tussen kernbestuur/DB en overlegorgaan
Betrokkenheid en draagkracht omgeving	
Snellere besluitvorming, waardoor snel kan worden ingespeeld op bijvoorbeeld subsidiedeadlines	

2.1.3. Raad van Toezicht

Dit model maakt gebruik van een Raad van Toezicht (RvT) om belangenverstrengeling te voorkomen en de besluitvorming te versnellen bij een brede vertegenwoordiging van partijen in het overlegorgaan.
Voorbeelden zijn: Utrechtse Heuvelrug en Kalmthoutse Heide.

(Ervaren) voordelen	(Ervaren) uitdagingen
Geen belangen-verstrengeling in besluitvorming	Informatie-asymmetrie: De RvT is afhankelijk van door bestuur aangeleverde informatie
Verhoogt snelheid en uitvoeringskracht	Duidelijkheid nodig over rollen/grenzen, anders kan dit leiden tot vertraging in de besluitvorming
Zorgt voor duidelijkheid in de besluitvorming	

2.1.4. Vertegenwoordiging van enkel overheden en terreinbeherende organisaties

In dit model bestaat de formele vertegenwoordiging uit (semi)overheden en de terreinbeherende organisatie(s). Andere maatschappelijke partijen worden eventueel op andere manieren betrokken, maar zijn niet formeel vertegenwoordigd in het algemeen bestuur.
Voorbeelden zijn: Lauwersmeer, Biesbosch en Nieuw Land.

(Ervaren) voordelen	(Ervaren) uitdagingen
Snellere besluitvorming	Minder betrokkenheid en draagvlak omgeving
Minder organisatiekracht nodig	

2.1.5. Geen governance met meerdere partijen

In dit model is enkel de terreinbeherende organisatie vertegenwoordigd in de organisatie van het nationaal park. Er is dus geen aparte governancestructuur ingericht voor het nationaal park. De terreinbeheerder is 100% eigenaar en verantwoordelijk. Wel kan er een Raad van Advies bestaan, waarin verschillende gebiedspartijen worden vertegenwoordigd.
Voorbeelden zijn: Veluwezoom en Hoge Veluwe.

Over dit model zijn geen ervaren voorbeelden en uitdagingen gedeeld.

2.2. Hoofdlijnen modellen: uitvoering

Op basis van de aangeleverde governance-modellen onderscheiden we op hoofdlijnen drie varianten voor de uitvoering. Binnen deze varianten zijn diverse tussenvormen mogelijk.

2.2.1. Secretaris en werkgroepen

Bij dit governance model is er een secretaris gedetacheerd door één van de betrokken partijen, meestal overheden, die samen met de werkgroepen verantwoordelijk is voor de uitvoering. Onder de verzamelnaam 'secretaris' vallen verschillende functies: gebiedsregisseur, secretaris, coördinator, etc. De werkgroepen bestaan uit vertegenwoordigers van de partijen die deelnemen aan het bestuurlijk overleg en gezamenlijk bijdragen aan de uitvoering van de activiteiten. In de meeste gevallen heeft de (provinciaal) Secretaris vooral een faciliterende organiserende rol om werkpakketten met de juiste financiën weg te zetten bij partners van het Nationaal Park.
Voorbeelden: De Alde Feanen, Schiermonnikoog, Nieuw Land en Oosterschelde.

(Ervaren) voordelen	(Ervaren) uitdagingen
Bestuurlijke partijen zijn betrokken in de werkgroepen, wat wisselwerking tussen ambtelijk en bestuurlijk niveau mogelijk maakt	Dubbelrol als iemand zowel onafhankelijk secretaris/coördinator is als provinciaal ambtenaar
Zichtbaarheid en interne beleidscoördinatie binnen de provincie, indien secretaris gedetacheerd door provincie (of andere organisatie)	De mogelijkheid om ambitieuzere uitvoering als Nationaal Park zelf op te pakken is beperkter

2.2.2. Onafhankelijk coördinator met werkgroepen

In dit model is sprake van een zelfstandig/onafhankelijk opererende coördinator die verantwoordelijk is voor de organisatie, afstemming en uitvoering. De inzet van een coördinator komt doorgaans voort uit de behoefte aan meer managementcapaciteit, uitvoeringskracht en slagvaardigheid. De coördinator vervult zowel een organiserende als een uitvoerende rol en werkt hierbij samen met werkgroepen.
Deze rol wordt mede ingegeven door de grotere afstand en beperkte inzetmogelijkheden van partners.

De coördinator is niet alleen verantwoordelijk voor het beleggen van werkpakketten met bijbehorende financiële middelen, maar ook voor het organiseren en faciliteren van de eigen werkorganisatie.
Voorbeeld: Duinen van Texel

(Ervaren) voordelen	(Ervaren) uitdagingen
De coördinator kan slagvaardig opereren door de combinatie van uitvoerende en organiserende taken	De juiste afstemming om al de betrokken partijen op de hoogte te houden en mee te krijgen vereist meer aandacht
De coördinator heeft meer vrijheid om expertise en capaciteit effectief in te zetten, zonder afhankelijk te zijn van derden	

2.2.3. Werkorganisatie met een directeur

In dit model beschikt het nationaal park over een eigen werkorganisatie met een directeur en medewerkers. Dit biedt meer uitvoeringskracht. Personeel van de werkorganisatie kan in dienst zijn van het park zelf, of gedetacheerd worden vanuit betrokken partijen. *Voorbeelden: De Hoge Veluwe, Weerribben-Wieden, Grenspark Kalmthoutse Heide, Utrechtse Heuvelrug, Van Gogh en Hollandse Duinen.*

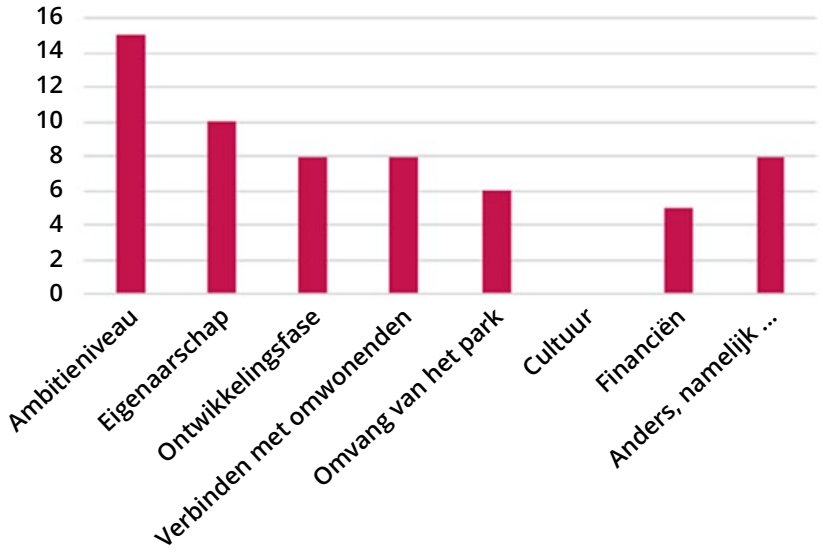
(Ervaren) voordelen	(Ervaren) uitdagingen
Verhoogde uitvoeringskracht, met een duidelijke verantwoordelijke	De afstand tot het bestuur is een aandachtspunt
Onafhankelijkheid: de werkorganisatie functioneert als het nationaal park zelf, en wordt niet gezien als onderdeel van één van de deelnemende organisaties	

2.3. Factoren die de inrichting van de governance beïnvloeden

Het organisatiemodel van een nationaal park wordt bepaald door verschillende factoren. Uit de respons op de vragenlijst onder nationale parken blijkt dat meerdere aspecten van invloed zijn op de inrichting van de governance.

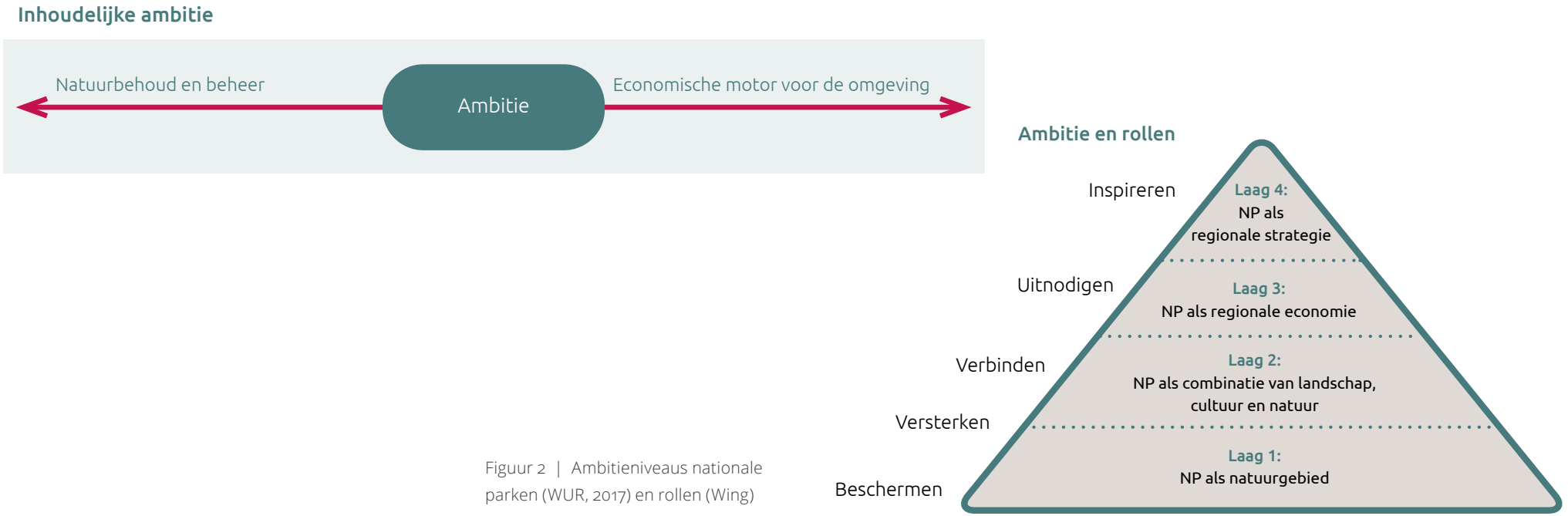
Het gaat daarbij met name om het ambitieniveau, het eigenaarschap, de ontwikkelingsfase, de mate waarin omwonenden worden betrokken, de omvang van het park en de financiële randvoorwaarden. Het ambitieniveau wordt daarbij als belangrijkste factor genoemd voor de inrichting van de organisatie.

Figuur 1 | Factoren van invloed op de inrichting van governance

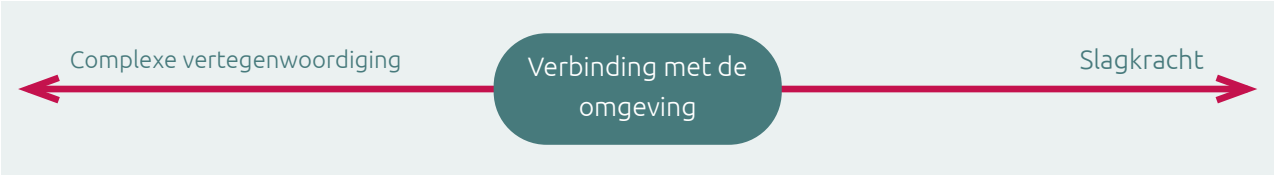
Hieronder wordt per factor een nadere toelichting gegeven, waarbij telkens twee varianten worden onderscheiden. De onderscheiden varianten hoeven niet per definitie tegenstrijdig te zijn aan elkaar. Een park kan bijvoorbeeld zowel beschikken over een brede vertegenwoordiging als over voldoende slagkracht. Wel beïnvloeden de keuzes binnen de verschillende factoren elkaar onderling.

In het Beleidsadvies governance nationale parken (WUR, 2017) worden verschillende ambitiesniveaus benoemd die van invloed zijn op de governance. Bij een ambitieniveau waarbij het park fungeert als economische motor voor de regio ontstaat vaak een uitgebreidere samenwerkingsstructuur met brede vertegenwoordiging van partijen van binnen en buiten het gebied. Een voorbeeld hiervan is het Van Gogh Nationaal Park. Wanneer de ambitie primair gericht is op natuurbehoud en -beheer, volstaat doorgaans een (compactere(governance met minder betrokken partijen. Hiertussen in zijn uiteraard allerlei variaties.
Aan verschillende ambitiesniveaus zijn verschillende rollen verbonden. Het is daarom raadzaam om periodiek te evalueren of de governance nog aansluit bij de inhoudelijke doelen en ambities van het park. De governance moet een middel zijn om deze doelen te realiseren, en niet een doel op zich.

Figuur 2 | Ambitieniveaus nationale parken (WUR, 2017) en rollen (Wing)

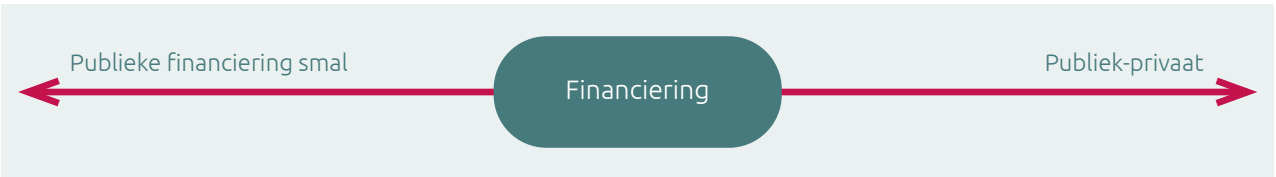
Verbinding met de omgeving

Deze factor ligt in het verlengde van de 'inhoudelijke ambitie'. Als de ambitie ook op sociaaleconomisch terrein ligt, maken er vaak meer partijen deel uit van de governance. Een groot aantal partners kan besluitvorming vertragen, maar tegelijk zorgen voor een breder draagvlak voor de uitvoering.

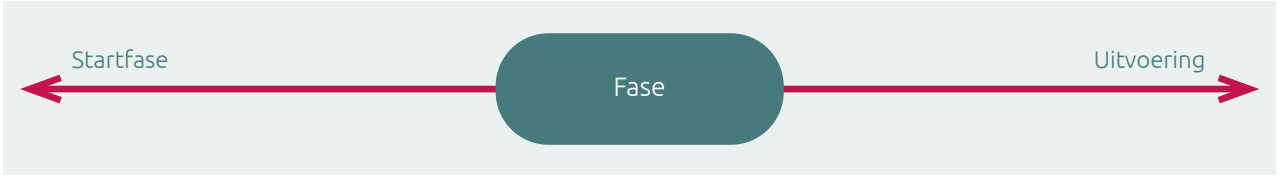
Het is daarin een balans zoeken. Enkele parken lossen dit op door binnen een brede overlegstructuur een kleiner kernbestuur of dagelijks bestuur in te stellen dat sneller besluiten kan nemen.

Financiering: publiek (smal-breed) - privaat

De beschikbare financiële middelen zijn medebepalend voor de omvang, vorm en uitvoeringskracht van de governance.
Een beperkt budget vraagt om een lichte structuur, terwijl parken met meer middelen eerder beschikken over een professionele organisatie met projectcapaciteit en personeel in dienst (zoals De Hoge Veluwe en Utrechtse Heuvelrug). Een brede financiering waarbij door een groot aantal verschillende partijen wordt bijgedragen kan ook een brede vertegenwoordiging in de governance betekenen.

Ontwikkelfase

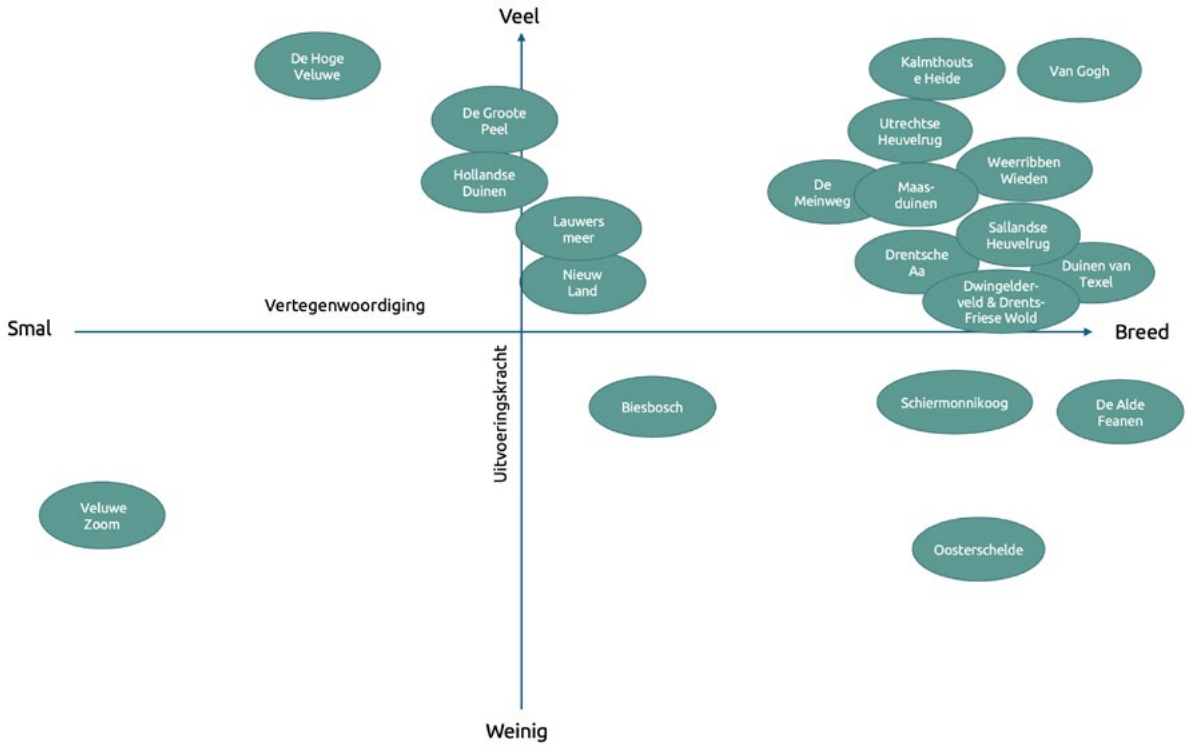

De ontwikkelfase van een nationaal park beïnvloedt eveneens de governance. Een park in oprichting heeft vaak een andere structuur dan een park dat al langer bestaat. Naarmate een park zich verder ontwikkelt, groeit in sommige gevallen, afhankelijk van het ambitieniveau, de behoefte aan uitvoeringskracht en een daarbij passende governance. Het is daarom zinvol om periodiek te evalueren of de bestaande governance nog past bij de inhoudelijke doelen van het park.

2.4. Clustering van governance modellen: vertegenwoordiging en uitvoeringskracht

Het overzicht rechts toont een indeling van de governancemodellen op basis van de mate waarin het nationaal park sprake is van een brede vertegenwoordiging in de besluitvorming/besturing (x-as) en de mate waarin sprake is van uitvoeringskracht (y-as). Met deze indeling geven we geen oordeel. Het is gebaseerd op de organisatiemodellen van nationale parken zoals aangeleverd via de vragenlijst. Het overzicht zegt niets over wat goed of minder goed is, omdat dit afhankelijk is van de specifieke context en opgave waar het nationaal park voor staat. De praktische beleving van brede vertegenwoordiging en uitvoeringskracht door de betrokken partijen is hierin niet meegenomen. Onder uitvoeringskracht verstaan we in hoeverre het organisatiemodel is ingericht om brede doelen van het nationaal park te realiseren, dus niet uitsluitend de uitvoering van natuurbeheer.

Figuur 3 | Clustering van governance modellen

Modellen met een brede vertegenwoordiging binnen de governance zijn rechts op de Y-as geplaatst. Hoe meer leden in het bestuurlijk overleg, hoe meer een park aan de rechterkant staat. Parken die op een andere manier veel partijen op een structurele manier betrekken, bijvoorbeeld via een klankbordgroep (Lauwersmeer) of een publieksavond (Schiermonnikoog), zijn meer naar het midden geplaatst. Partijen zonder vertegenwoordiging van gebiedspartijen en/of inwoners staan aan de linkerkant. Nationaal Park Veluwezoom staat daarmee het meest op links, omdat alleen de terreinbeherende organisatie actief is. Op de X-as staan parken met een (onafhankelijke) werkorganisatie die de uitvoeringskracht versterken boven in het kwadrant. Ook andere instrumenten, zoals het beschikken over een dagelijks bestuur of kwartiermaker draagt bij aan de uitvoeringskracht (zie 2.2). Parken die geen instrument hebben voor het versterken van de uitvoeringskracht binnen de governance staan onder in het kwadrant geplaatst.

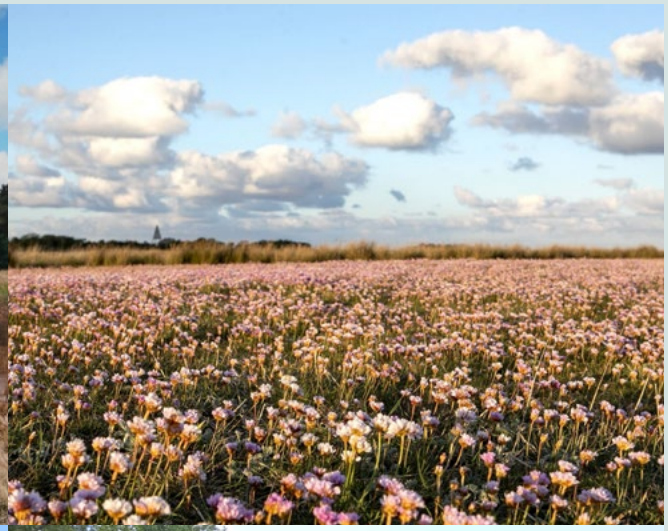
Hoofdstuk 3 | Inspiratie: goede voorbeelden

In de rondgang langs de nationale parken zijn zes onderwerpen naar voren gekomen waarop parken willen leren van andere parken. We hebben de parken ook gevraagd waar ze trots op zijn en wat ze graag als inspiratie aan andere parken willen laten zien.

Op basis van gesprekken met verschillende nationale parken (zie bijlage) belichten we voor de volgende thema's een aantal voorbeelden en bijbehorende leerpunten:

- Besluitvorming en borging in beleid
- Versterken uitvoeringskracht
- Financiering
- Betrekken omgeving
- Inspiratie en vernieuwend karakter
- Vertegenwoordiging van natuur

Besluitvorming | Uitvoeringskracht | Financiering | Omgeving | Inspiratie | Natuur

3.1. Besluitvorming

Leervragen

Nationale parken in Nederland hebben geen wettelijke status. Hierdoor hebben zij geen wettelijke taken of formele verantwoordelijkheden; deze liggen vaak bij partners, zoals provincies (natuurbeleid), terreinbeheerder (natuurbeheer) of waterschappen (peilbeheer). ***Hoe organiseer je dan de besluitvorming en samenwerking effectief?*** Hoe ga je om met het mogelijk spanningsveld tussen het borgen van breed draagvlak en besluitvaardigheid. Hoe houd je bestuurders actief en betrokken. Hoe zorg je dat besluiten vanuit het nationaal park ook zijn doorwerking krijgen?

Besluitvorming met Raad van Toezicht

(Utrechtse Heuvelrug)

Het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug (NPUH) werkt naast het Heuvelrugoverleg met een Raad van Toezicht (RvT). In een gebied met vele terreineigenaren, overheden, regionale partners en inwoners biedt dit dualistische bestuursmodel (two-tier board) een efficiënt kader voor besluitvorming binnen de stichting. Het Heuvelrugoverleg stelt de Samenwerkingsagenda vast; binnen deze kaders kan de Raad van Toezicht de jaarplannen, begroting en het jaarverslag van de stichting vaststellen. Omdat de Raad van Toezicht bestaat uit externe leden zonder directe vertegenwoordiging van stakeholders, verloopt besluitvorming snel en doelgericht. Daarnaast houdt de Raad van Toezicht toezicht op het bestuur van de stichting. De Stichting NPUH is een zelfstandige werkorganisatie met eigen medewerkers. Zij verzorgt coördinatie, secretariële ondersteuning en programmamanagement, en vormt daarmee de uitvoeringskracht van het park.

Door het dualistisch bestuursmodel (two-tier board), is er sprake van een duidelijke scheiding tussen bestuur en toezicht. De directeur en de bestuurder zijn binnen de Stichting NPUH dezelfde persoon. Deze persoon heeft de dagelijkse leiding, is verantwoordelijk voor het besturen van de stichting en legt verantwoording af aan de Raad van Toezicht.

In de Raad van Toezicht bestaat uit externe leden en:

- houdt toezicht op het bestuur;
- stelt de jaarplannen, de begroting en het jaarverslag vast;
- benoemt de directeur van de stichting;
- benoemt zijn eigen leden.

Het bestuurlijk Heuvelrugoverleg fungeert primair als overlegorgaan:

- stelt gezamenlijke ambities op voor het gebied;
- legt deze vast in de Samenwerkingsagenda;
- deelnemende partijen stellen daarnaast ook eigen plannen op die zij zelf of in samenwerking uitvoeren.

Door de combinatie van strategische afstemming in het bestuurlijk Heuvelrugoverleg, en uitvoeringskracht binnen de Stichting met toezicht door de RvT, kan het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug zowel de complexiteit van het grote aantal betrokken partijen beheersen als de slagkracht van een professionele organisatie behouden. Dit model is inmiddels ook overgenomen door Kalmthoutse Heide.

Doorwerking in provinciaal beleid (Dwingelderveld, Drents-Friese Wold en Drentsche Aa)

Bij het Dwingelderveld, Drents-Friese Wold en Drentsche Aa detacheert de provincie Drenthe de secretaris. Het nationaal park besluit in feite alleen over de eigen begroting. De provincie beheert de middelen, maar heeft afgesproken deze besluiten zonder bezwaar over te nemen. Die afspraak is echter niet formeel vastgelegd.

De provinciale detachering levert voordelen op: De provinciale secretaris kan beleid vanuit het nationaal park inbrengen in de provinciale omgevingsvisie. Een voorbeeld hiervan is het opnemen van het samenwerkingsgebied van de Nationale Parken in de omgevingsvisie met een link naar versterking van landschappelijke kwaliteit.

Leerpunten uit de voorbeelden

- Een Raad van Toezicht versnelt besluitvorming
- Korte lijnen met stakeholders (elkaar kunnen vinden)
- Doelen van het NP zijn in lijn met andere stakeholders die grondbezit hebben in het park, zoals TBO, overheden, defensie en particuliere eigenaren
- Met voldoende mandaat in het bestuurlijk overleg deelnemen

3.2. Versterking uitvoeringskracht

Leervragen

Naast dat nationale parken vragen hoe de besluitvorming in andere parken is georganiseerd, is ook de vraag ***hoe zij hun eigen uitvoeringskracht kunnen versterken?*** Daarbij gaat het onder andere om de vraag over welke capaciteit het nationaal park beschikt om uitvoering te geven aan de ambities, hoe de werkorganisatie is vormgegeven, etc.

Eigen werkorganisatie

(Weerribben-Wieden)

Het Nationaal Park Weerribben-Wieden richtte in 2017 een stichting op met een eigen werkorganisatie. Het park koos bewust voor dit model omdat het park steeds meer de uitvoeringsfase bereikte. Het bestuur, bestaande uit gebiedspartners zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, inwoners en ondernemers, bepaalt de strategie en prioriteiten.

De werkorganisatie, bestaande uit de directeur en drie projectleiders aangevuld met IVN voor educatie, vertaalt deze plannen naar concrete uitvoering en brengt ook eigen ideeën in bij het bestuur. Ze stelt een ambitieplan op, laat dit door het bestuur goedkeuren en krijgt vervolgens mandaat om projecten zelfstandig uit te voeren. Omdat niet elk project apart goedgekeurd hoeft te worden, is het mogelijk tempo te maken in de uitvoering. De werkorganisatie legt verantwoording af aan het stichtingsbestuur. Het direct in dienst nemen van medewerkers bij de stichting is daarnaast een belangrijke factor om echt aan de slag te gaan: medewerkers zijn neutraal en herkenbaar in het gebied, kunnen zelfstandig projecten realiseren en leggen verantwoording af.

Een informele, korte-lijnen samenwerking tussen de werkorganisatie en partners (zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer of de gemeente) versnelt de uitvoering; het structurele natuuroverleg wordt genoemd als platform waar partijen elkaar vinden. Dit overleg biedt een platform waar de TBO's strategische keuzes bespreken over natuurthema's die aansluiten bij Natura 2000-doelstellingen, zoals de coördinatie rond invasieve soorten (bijvoorbeeld de Amerikaanse rivierkreeft). Het park speelt hierbij een ondersteunende en verbindende rol: het faciliteert informatie-uitwisseling, ondersteunt gezamenlijke activiteiten en biedt communicatieve en organisatorische ondersteuning. Wat goed werkt, zijn de korte lijnen en de verbindende kwaliteiten van de betrokken personen. Korte lijnen en sterke persoonlijke relaties zorgen ervoor dat partners elkaar snel vinden, projecten gezamenlijk oppakken en subsidies verkrijgen.

Dit voorbeeld laat zien hoe governance verbindend werkt. Door samenwerking, coördinatie en kennisdeling actief te organiseren, versterkt het park de gezamenlijke slagkracht. De combinatie van eigen personeel, heldere rolverdeling en een directeur met mandaat stelt Weerribben-Wieden in staat om snel te handelen, ondanks de uiteenlopende belangen binnen bestuur en partners.

De uitdaging bij dit model ligt in het aangehaakt houden van het bestuur. Omdat de werkorganisatie onafhankelijk opereert en bestuurlijke partijen niet direct in de organisatie vertegenwoordigd zijn, vergt dit extra inspanning om betrokkenheid en afstemming te waarborgen.

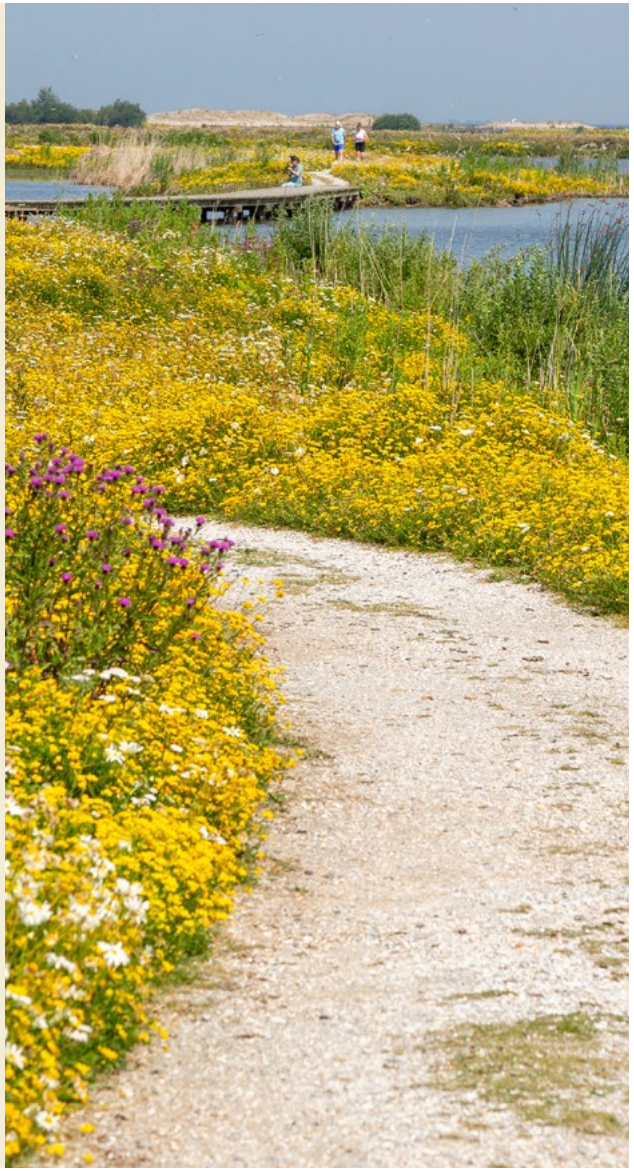
Werkorganisatie bestaande uit partners
(Nieuw Land)

Nationaal Park Nieuw Land werkt met een werkorganisatie waarin de partners zelf het park vormen. Het park heeft geen eigen personeel; de partners zijn gezamenlijk het park en realiseren samen wat individueel niet mogelijk is. Dit vanuit de filosofie dat de partijen gezamenlijk het nationaal park zijn.

De organisatie bestaat uit een stuurgroep, projectgroep, kernteam en communities. Jaarlijks worden er jaarplannen en projecten ontwikkeld, waarbij expertise en capaciteit van partners worden ingezet. De alliantiemanager en projectgroep krijgen mandaat van de stuurgroep om de uitvoering te realiseren. De trekkers van de communities zijn door hun partners vrijgemaakt in fte, waardoor er continuïteit en capaciteit is voor uitvoering. Iedere partner heeft dus een inspanningsverplichting.

Belangrijk voor de uitvoeringskracht is dat partners het park als hun eigen verantwoordelijkheid zien. De basiscapaciteit en verwachtingen zijn geformaliseerd zodat duidelijk is wat van ieder wordt verwacht. Extra inzet of middelen die boven deze basiscapaciteit komen, wordt apart gerekend in projectkosten.

De door de partijen vrijgemaakte fte's, en het expliciet vastleggen in bijvoorbeeld een samenwerkingsovereenkomst zorgen voor een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden en daarmee ook uitvoeringskracht: partners spreken af wat ze leveren en pakken gezamenlijk projecten op.

Kwartiermaker
(Nationaal Park De Maasduinen)

Nationaal Park De Maasduinen werkt met een structuur bestaande uit een secretaris, een onafhankelijk opererende kwartiermaker en drie werkgroepen, die nauw samenwerken.

De secretaris, gedetacheerd vanuit de gemeente, is verantwoordelijk voor de voorbereiding van overleggen, subsidieaanvragen en de informatievoorziening. De kwartiermaker opereert onafhankelijk en bewaakt dat partners hun afspraken nakomen zoals vastgelegd in het Beheer-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan (BIO-plan). In dit plan worden alle partijen actief gevraagd mee te werken aan één of meerdere projecten, wat de betrokkenheid vergroot en de uitvoeringkracht van de verschillende partijen versterkt. De werkgroepen zijn verantwoordelijk voor de concrete uitvoering van het BIO-plan.

Door de rollen van secretaris en kwartiermaker bewust te scheiden, is gekozen om de voortgang van interne organisatie en de uitvoering los te trekken.

Het voordeel is dat de kwartiermaker volledig focus kan leggen op de uitvoering van het BIO-plan. Het is belangrijk dat beide rollen op één lijn zitten, er wordt onderling dan ook veel met elkaar afgestemd en samen opgetrokken in de voorbereiding van overleggen.

Proeftuin
(Van Gogh Nationaal Park)

Nationaal Park Van Gogh Nationaal Park wil een proeftuin zijn, waarbij het parkbureau vooral fungeert als een kleine uitvoeringsorganisatie: het neemt geen bestaande projecten over, maar ontwikkelt nieuwe initiatieven en benut het netwerk van partners om deze uit te voeren. Grote bedrijven worden bijvoorbeeld benaderd vanuit hun belang bij een aantrekkelijk vestigings- en recreatieklimaat, terwijl boeren en de recreatiesector perspectief krijgen op projecten die hun sector ondersteunen. Ambitie voor 2026 is dat er minstens 1 gezamenlijk Van Gogh Nationaal Park project in elke gemeente in uitvoering is.

Leerpunten uit de voorbeelden

- **Wederkerigheid** stimuleert betrokkenheid. Wanneer het park activiteiten onderneemt die ook ten goede komen aan de betrokken organisaties, vergroot dit de bereidheid en actieve deelname. Het gaat om wederkerigheid, niet alleen om het vragen van bijdragen.
- **Terreinbeherende organisaties** (TBO's) vormen een belangrijke partner, ook bij de uitvoering. Effectieve samenwerking vraagt om korte lijnen en een wisselwerking waarbij TBO's niet alleen leveren, maar ook voordeel ervaren van de samenwerking. Dit kan bijvoorbeeld door het faciliteren van overleggen, behartigen van taakonderdelen of het gezamenlijk uitvoeren van projecten.
- Een heldere **scheiding** tussen strategische sturing (bestuur of stuurgroep) en uitvoering (werkorganisatie of projectgroepen) draagt bij aan resultaatgerichte uitvoering.
- Een eigen **werkorganisatie** versterkt de slagkracht. De directe inzet van medewerkers maakt uitvoering onafhankelijk van overleg en versnelt projecten. Een eigen stichting met een directeur creëert een duidelijke verantwoordelijke voor de uitvoering, die met mandaat van het bestuur snel kan handelen.
- Het vastleggen van beschikbare capaciteit en inspanningsverplichtingen in een **samenwerkingsovereenkomst** van deelnemende partijen zorgt voor duidelijkheid en maakt expliciet wat er van elke partner wordt verwacht.
- **Gezamenlijk opstellen** van plannen vergroot het eigenaarschap. Vooral als elke deelnemer/partner bijdraagt aan de uitvoering van deze plannen.

Leervragen

Een structurele basisfinanciering is cruciaal, mede omdat dit het park in staat stelt externe middelen aan te trekken, zoals cofinanciering of subsidies. Vraag is: ***hoe zorg je voor structurele basisfinanciering? Hoe organiseren andere parken hun financiering en welke factoren dragen bij aan een stabiele financiering die ruimte biedt voor uitvoering van projecten?***

De financiële opzet van de parken varieert sterk. Structurele financiering loopt meestal via jaarlijkse bijdragen van provincies, gemeenten en het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN). Sommige parken zijn grotendeels afhankelijk van deze overheidsbijdragen, terwijl andere parken diverse bronnen combineren, zoals partnerbijdragen, eigen inkomsten en regionale overheidssteun.

3.3. Financiering

Daarnaast verschilt ook de mate waarin gemeenten en provincies financieel bijdragen. Ook dragen overheden vaak 'in kind' bij, bijvoorbeeld door het detacheren van de secretaris.

Onderstaande tabel geeft inzicht welke partijen – zowel publiek als privaat – de verschillende parken structurele financiële middelen ontvangen. Het gaat hierbij alleen om structurele financiële bijdragen, niet om in-kind of projectmatige bijdragen.

Parken	Publiek				TBO	Netwerk partners	Private middelen	Fondsen
	Rijk	Provincie	Gemeenten	Waterschappen				
De Alde Feanen	X	X					X	
De Biesbosch	X	X	X					
De Groote Peel	X	X	X	X				
De Hoge Veluwe	X						X	X
De Maasduinen	X	X						
De Meinweg	X	X	X					
Drents-Friese Wold en Dwingelderveld	X	X						
Drentsche Aa	X	X	X					X
Duinen van Texel	X	X	X					
Grenspark Kalmthoutse Heide	X		X		X			
Hollandse Duinen	X		X		X	X		
Lauwersmeer	X	X	X	X	X	X		
Nieuw Land	X	X	X	X	X	X		
Oosterschelde	X	X						
Sallandse Heuvelrug & Twents Reggedal	X	X				X		
Schiermonnikoog	X	X	X	X	X	X	X	
Utrechtse Heuvelrug	X	X	X					
Van Gogh	X	X	X	X	X	X	X	X
Veluwezoom	X				X			X
Weerribben-Wieden	X	X	X					
Zuid-Kennemerland	X	X	X					

Tabel 2 financieringsstromen

Verschillende parken geven aan dat zij een beheerstichting hebben als onderdeel van hun governance. Deze stichting functioneert vooral als juridisch en financieel instrument.
Een voordeel van een beheerstichting is dat het park eigen middelen zelf kan beheren, en ook een juridische status heeft om middelen van derden rechtstreeks te kunnen ontvangen. Niet uitgegeven gelden kunnen zo makkelijker worden meegenomen naar het volgende jaar, in tegenstelling tot wanneer het geld bij een overheid staat. De stichting draagt zorg voor de financiële afhandeling op basis van mandaat vanuit het bestuurlijk overlegorgaan. Vaak is er een penningmeester aangesteld, en bestaat de overige leden van de stichting uit vertegenwoordigers van het overlegorgaan en de voorzitter en de secretaris.

Meerdere structurele financieringsstromen
(Utrechtse Heuvelrug)

Het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug ontvangt basisfinanciering vanuit de provincie, gemeenten en het rijk. Daarnaast kent de stichting een stroom aan projectfinanciering door o.a. bijdragen vanuit fondsen, subsidies en waterschappen. De bijdrage vanuit de provincie is een exploitatiesubsidie. Bijdragen van de gemeenten worden vastgesteld op basis van een verdeelsleutel (€1 per inwoner).

De stichting **initieert, stimuleert en faciliteert samenwerking** tussen betrokken partijen voor de uitvoering van activiteiten en projecten. Financiële afspraken worden bij voorkeur meerjarig vastgelegd. Dit biedt zekerheid, verlaagt administratieve lasten en voorkomt dat jaarlijks nieuwe overeenkomsten nodig zijn.

Financiering is gekoppeld aan **concrete resultaten** en actieve betrokkenheid van gemeenten, zodat zij zichtbaar effect ervaren binnen hun eigen grondgebied. Om te voorkomen dat sommige gemeenten het gevoel hebben dat er niets gebeurt, voert het park in elke gemeente minimaal één activiteit uit. Ook waterschappen leveren een bijdrage aan projecten.

De succesfactoren zijn: brede en actieve samenwerking tussen partners, stabiele en meerjarige financiering, verdeling tussen strategie en uitvoering, en zichtbare resultaten per deelnemende partij.

Verschillende partners dragen bij
(Hollandse Duinen)

Het Nationaal Park Hollandse Duinen i.o. werkt met vijf kernpartners: drinkwaterbedrijf Dunea, Staatsbosbeheer, provincie Zuid-Holland, Hoogheemraadschap van Delfland en gemeente Den Haag. Elk van deze kernpartners draagt €100.000 bij. Daarnaast hebben andere betrokken gemeenten een Samenwerkingsovereenkomst gesloten en leveren zij gezamenlijk nog eens € 100.000, verdeeld op basis van inwonersaantal.

Voor het innen en verwerken van deze bijdragen schakelt het park financiële ondersteuning in. De samenwerkingsovereenkomst legt de bedragen en afspraken vast, waardoor de financiële afhandeling soepel en transparant verloopt.

Een goed verhaal
(Van Gogh Nationaal Park)

Van Gogh Nationaal Park (NP) heeft een groot aantal (ruim 70) partners die financieel bijdragen, verdeeld over drie categorieën:

- Strategische partners (ondertekenaars van de SOK 2024-2028),
- Sponsoring partners met financiële bijdragen (voor meerdere jaren, op projectbasis)
- Partners in natura (dragen niet financieel bij, maar dragen met hun inzet en activiteiten bij aan de ambities en doelen van Van Gogh NP.

Van deze ruim 70 zijn 42 samenwerkingspartners, waaronder alle gemeenten in het samenwerkingsgebied, de provincie, waterschappen en maatschappelijke organisaties zoals ZLTO, Brabants Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, Hiswa-Recron en IVN. De hoogte van de financiële bijdrage verschilt per partner en categorie: maatschappelijke organisaties dragen enkele duizenden euro's bij, grote steden € 30.000 en kleinere gemeenten € 12.500.
Een belangrijke succesfactor is dat het park partners een helder en aansprekend gezamenlijk verhaal biedt via het Masterplan. Hierin wordt duidelijk wat de gezamenlijke (financiële) inzet beoogt en "what's in it for them". Voor commerciële partners, zoals ASML en Eindhoven Airport, draait dit bijvoorbeeld om het vestigingsklimaat: aantrekkelijk landschap maakt de regio aantrekkelijk voor werknemers en expats.

Met de bijdragen van de partners ontwikkelt en begeleidt Van Gogh NP concrete projecten binnen vijf focusprogramma's. Hierbij worden continu de voortgang en resultaten gedeeld met de partners, wat de betrokkenheid van partijen vergroot.
De financiën worden beheerd door de stichting Van Gogh NP, bestaande uit 2 bestuurders (een voorzitter en een secretaris/penningmeester) met een parkbureau (directeur en enkele medewerkers, in totaal circa 3,5 fte). Daarnaast is, in het kader van het focusprogramma Brabant Behaagt (groenblauwe dooradering) een landschapsfonds opgezet om de bijdragen van partners en bedrijven te koppelen aan concrete projecten, waardoor het park kan laten zien waar middelen terechtkomen. De financiële inrichting zorgt voor transparantie en verantwoording van de middelen.

Leerpunten uit de voorbeelden

» Zorg voor duidelijk vastgelegde afspraken over (basis)financiering tussen partijen gekoppeld aan concrete resultaten in elke gemeente/bij elke partij. Laat concrete resultaten zien bij het werven van middelen.

» Maak financiële afspraken voor een langere termijn, bijvoorbeeld vier jaar, waardoor de administratieve lasten afnemen en er zekerheid is.

» Zorg voor goed georganiseerde basisfinanciën als basis om aanvullende financiering, bijvoorbeeld subsidies, te organiseren of aan te vragen. Geld trekt geld: de geborgde financiering vanuit het rijk voor de komende jaren biedt ook een momentum om ook andere partijen om aanvullende middelen te vragen.

» Zorg voor een diversiteit aan partners, waaronder gemeenten, provincies, waterschappen, maatschappelijke (en vrijwilligers) organisaties en bedrijven. Financiële bijdragen variëren per partnercategorie en zijn afgestemd op hun capaciteit en belangen.

» Betrek ook waterschappen door samen aan projecten te werken die ook bijdragen aan doelen van het waterschap. Dat kan ook zitten op bijv. bewustwording rondom drinkwater.

» Zorg voor een periodiek terugkoppeling en overleg met partners over wat hun bijdrage oplevert, zodat hun bijdrage en betrokkenheid zichtbaar blijft.

» Benut het instrument van een eigen beheerstichting waardoor middelen over de jaargrens van het boekjaar ingezet kunnen worden.

» Een gebiedsfonds is effectief in de uitvoering en het realiseren van doelen in samenhang.

3.4. Betrekken van de omgeving (inwoners, ondernemers en jongeren)

Redenen voor parken om de omgeving te betrekken	Redenen voor de omgeving om betrokken te willen zijn
» Creëren van draagvlak voor beleid en beheer. » Inwoners brengen lokale kennis en historie mee. » Bevorderen van mede-eigenaarschap: bewoners en ondernemers voelen zich verantwoordelijk en verbonden. » Omwonenden worden ambassadeurs van het park. » Co-creatie van streekproducten. » Financiële bijdragen genereren van omgeving.	» Informatie en transparantie over ontwikkelingen in het gebied. » Belevingswaarde en trots op het landschap waarin zij wonen of werken. » Specifiek voor jongeren: duidelijke link met wonen en werken in het gebied. » Specifiek voor ondernemers: op de hoogte blijven van economische kansen.

Tabel 3 Betrekken omgeving

Leervragen

De kracht van een nationaal park ligt niet alleen in de natuur. Het is juist de verbinding tussen natuur en de betrokken mensen, zoals de inwoners, ondernemers, bezoekers, jongeren en partners, die het gebied bijzonder maakt. Volgens het Beleidsprogramma Nationale Parken 2024–2030 is deze betrokkenheid essentieel om tot een duurzaam en veerkrachtig landschapsecologisch systeem te komen.

Parken geven aan te willen leren over de betrokkenheid van de omgeving. Leervragen die hierbij aan de orde zijn: ***Hoe betrek je de omgeving op een goede manier bij je nationaal park? Waarom wil je de omgeving betrekken en als omgeving betrokken worden? Wat levert dat op, en hoe doe je dat op een goede manier?***

Varianten

Verschillende nationale parken laten zien dat het mogelijk is om inwoners, ondernemers en jongeren op een structurele en creatieve manier te betrekken bij het park. De basis wordt vaak gelegd via algemene communicatiekanalen zoals nieuwsbrieven, social media, websites, bijeenkomsten of samenwerking met gemeenten en lokale organisaties. Daarbovenop zetten parken in op specifieke activiteiten per doelgroep, variërend van publieksavonden tot jongerenraden en ondernemersnetwerken. Hieronder volgt een overzicht, ingedeeld per doelgroep.

Betrekken van inwoners

» Bewonersbijeenkomsten & Publieksavonden voorafgaand aan het Overlegorgaan (o.a. Schiermonnikoog)
» Inloopavonden, themasessies of lezingen over specifieke thema's, zoals begrazing of maaien
» Dorpenteams en overleg met dorpsbelangen (De Alde Feanen)
» Structurele communicatie via huis-aan-huis magazines, nieuwsbrieven, websites, social media (o.a. Biesbosch, Schiermonnikoog, Drentsche Aa)
» Inloopuurtjes op kantoor, koffiemomenten (Biesbosch)
» Bewonerscursussen (Oosterschelde)
» Periodieke krant (Lauwersmeer)

» Jaarlijkse Beleefweken (Weerribben-Wieden)
» Jaarlijkse vrijwilligersdag (Nieuw Land)
» Bijeenkomsten voor plaatselijke belangen (Weerribben-Wieden)
» Overleg met dopsbelangen en gebruikersgroepen zoals ruiters en mountainbike verenigingen (Drentsche Aa)
» Samenwerking met boeren via Steekbeheer (Drentsche Aa)

Betrekken van ondernemers

» Netwerken van gastheren/vrouwen en gastheerschapprogramma (o.a. Alde Feanen, Nieuw Land, Schiermonnikoog)
» Streekproductennetwerken (bijv. Lekkers uit de Kop: Weerribben-Wieden)
» Evenementgerichte samenwerking (Alde Feanen)

Betrekken van boeren

» Betrokkenheid van agrariërs via het concept van Noaberschap (Sallandse Heuvelrug)
» Samenwerking met boeren via 'Streekbeheer' (Drents-Friese Wold)

Betrekken van jongeren

» Jongerenraden (Utrechtse Heuvelrug)
» Projectmatige inbreng in themaprojecten (zoals Heuvelrugtuinen)
» Samenwerking met agrarische jongerenorganisaties (Drentsche Aa)
» Samenwerking met IVN jongeren adviesbureau

Betrekken van Jongeren
(Utrechtse Heuvelrug)

Nationaal Park de Utrechtse Heuvelrug heeft sinds drie jaar een Jongerenraad bestaande uit jongeren tussen de 16 en 26 jaar oud. Het park wilde graag meer interactie tussen jongeren en bestuurders en dat jongeren ook daar een stem krijgen. Ook geeft het de mogelijkheid om jongeren te betrekken bij de projecten en initiatieven van het Nationaal Park. Het plan voor de jongerenraad is gezamenlijk met jongeren vormgegeven om gezamenlijk eigenaarschap te ontwikkelen en het aan te laten sluiten bij de wensen en behoeftes van jongeren.

De jongerenraad is een adviesorgaan voor de Stichting Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug en haar samenwerkingspartners en stimuleert de jongerenparticipatie in en rondom het park. De jongerenraad wordt op afvaardiging uitgenodigd voor het jaarlijkse programmaoverleg waarbij ze zelf kiezen wie van de jongerenraad aanwezig is.

Verder zitten ze ook vaak aan tafel bij verschillende trajecten om input te leveren.

De jongerenraad maakt een eigen jaarplan en krijgt hiervoor budget. Hierdoor hebben ze de vrijheid om zelf activiteiten te organiseren rondom natuur, landschap en erfgoed. De jongerenraad is geen formele vertegenwoordiging van de jongeren vanuit het gebied. Het plan is om een kernbestuur op te zetten van zes leden van de jongerenraad die de bestuurlijke kant leuk vinden en de besluitvorming doen over de jongerenraad. Daarnaast zijn er algemene leden die op thema of projectbasis meedenken en meewerken binnen het nationale park.

Zie ook: Jongerenraad NPUH

Breed betrekken van de omgeving
(Drentsche Aa)

In het bestuurlijk Overlegorgaan Drentsche Aa en bij projecten is de omgeving direct vertegenwoordigd. Lokale belangenorganisaties (dorpsbelangen, boermarken), ondernemers en agrariërs hebben een vaste plek in het bestuurlijk overleg. De landbouw was sinds de oprichting via twee vertegenwoordigers van de LTO vertegenwoordigd. Recent is één van die zetels toegekend aan een jonge boer uit het gebied via het Drents Agrarisch Jongeren Contact (DAJK). Daarmee krijgt een nieuwe generatie agrariërs een stem in het bestuur van het park. Ook hebben ondernemers bijgedragen aan het Beheer-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan Drentsche Aa (2021 – 2030).

Het park informeert en betrekt bewoners continu via heldere, structurele communicatiemiddelen. Voorbeelden zijn de jaarlijkse ‘OpStap-krant’, het halfjaarlijkse magazine Doorstroom, zes digitale nieuwsbrieven per jaar, actieve aanwezigheid op sociale media, een toegankelijke website, bekendmaking van vergaderingen via gemeentepagina’s, en bewonersavonden en cursussen.

De vergaderingen van het Overlegorgaan Drentsche Aa zijn altijd openbaar en worden gehouden op wisselende locaties binnen het gebied, zodat iedereen laagdrempelig kan aansluiten.

Door de combinatie van vertegenwoordiging in het bestuurlijk overleg, open vergaderingen en structurele communicatie worden lokale partners effectief betrokken bij besluitvorming en uitvoering.

Structurele inwonersvertegenwoordiging
(Weerribben-Wieden)

In en rondom het Nationaal Park Weerribben-Wieden wonen veel mensen die dagelijks met het gebied verbonden zijn. Juist daarom hecht het park grote waarde aan een structurele en formele vertegenwoordiging van de bewoners.
Twee bestuursleden van de stichting Nationaal Park Weerribben-Wieden (SNPWW) vertegenwoordigen de bewoners in het bestuur. Zij brengen de zorgen, signalen en kansen die zij vanuit de inwoners horen in het bestuur in en informeren inwoners over het werk van de stichting. Twee keer per jaar organiseren zij een overlegavond met meer dan dertig Plaatselijke Belangen (PB's). Zo hebben inwoners een vaste plek in overleg- en besluitvormingsprocessen.

De bestuursleden wonen in verschillende delen van het park en hebben eigen netwerken, waardoor zij samen een goed beeld hebben van wat er leeft onder de bewoners. Hun inzet zorgt ervoor dat de stem van de inwoners meeweegt bij besluiten over het dagelijks beheer en de toekomst van het gebied.

Publiekscommunicatie staat standaard op de bestuursagenda. Bij elke vergadering wordt besproken welke onderwerpen relevant zijn om breder te delen. Niet elk agendapunt leent zich daarvoor en dat hangt af van de fase en voortgang van het park. Voor ondernemers is een aparte communicatielijn ingericht, zodat ook zij structureel betrokken blijven bij ontwikkelingen. Naast de beheerlocaties in het gebied beschikt de werkorganisatie van SNPWW over een kantoor in Steenwijk. Hier kunnen bezoekers terecht voor informatie over het park, maar ook voor de aankoop van producten en souvenirs. Dit maakt het park toegankelijk voor zowel omwonenden als toeristen.

Succesfactoren in de governance van de Weerribben-Wieden zijn: een formele plek voor inwoners in de besluitvorming, actieve verbinding met verschillende groepen in de samenleving, en een verankerde communicatiestructuur.

Leerpunten uit de voorbeelden

» Het succesvol betrekken van de omgeving vraagt om een investering in tijd, middelen en visie. Drie bouwstenen zijn daarbij essentieel:
  - Zorg voor een heldere visie. Wat wil je als park betekenen voor de omgeving en als omgeving voor het park?
  - Zorg voor transparantie communicatie. Denk aan terugkoppeling vanuit het bestuur, bereikbare contactpersonen en transparante besluitvorming.
  - Organiseer voldoende capaciteit en financiering.

» Het betrekken van de omgeving is geen losse activiteit, maar een integraal onderdeel van de parkorganisatie. Veranker de omgeving structureel; niet alleen in projecten maar ook in het bestuur.

» Investeer in communicatie: regelmatig, laagdrempelig en via meerdere kanalen.

» Maak ruimte voor jongeren, bijvoorbeeld via jongerenraden of samenwerking met agrarische jongerenorganisaties. Het reserveren van een budget is hierbij belangrijk: zo kunnen jongeren niet alleen deelnemen, maar ook verantwoordelijkheid dragen voor activiteiten en projecten.

» Zorg voor continuïteit en zichtbaarheid in de regio: vergaderingen op locatie, huis-aan-huisbladen en persoonlijke contacten maken het verschil.

Leervragen

De samenwerking binnen nationale parken is voortdurend in beweging. Met vele partners aan tafel, van overheden en terreinbeheerders tot lokale initiatieven en burgers, is een goede governance niet alleen een structuurvraag, maar ook een kwestie van energie, verbinding en commitment of gevoeld eigenaarschap.

Hoe houd je de energie in de samenwerking en het overleg met de verschillende partijen aan tafel? Hoe kun je inspelen op nieuwe ontwikkelingen en wat is daarvoor nodig in de governance?

3.5. Inspiratie en vernieuwend karakter

Sleutelfiguren en gezamenlijk ambitieplan
(Dwingelderveld en Drents-Friese Wold)

De gezamenlijke governance van de Nationale Parken Dwingelderveld en Drents-Friese Wold heeft een onafhankelijke voorzitter die veel ambitie en energie inbrengt. Bij de start van zijn voorzitterschap bezocht hij alle leden om te bespreken hoe zij bijdragen aan de samenwerking en hoe de energie in het overlegorgaan versterkt kan worden. Hij spreekt de leden sindsdien regelmatig aan op hun rol en inzet.

Het opstellen van het nieuwe ambitieplan gaf de samenwerking een extra impuls. Het bestaande beheer- en inrichtingsplan was verouderd en sloot niet langer aan bij de gezamenlijke ambities. In combinatie met de komst van de nieuwe voorzitter is daarom besloten een nieuw ambitieplan te ontwikkelen. Hoewel dit proces soms op onderdelen uitdagend was, werkt het gezamenlijk uitwerken ervan motiverend.

Daarnaast draagt een jaarlijkse excursie of heisessie met het overlegorgaan duidelijk bij aan de onderlinge energie en verbinding. Het vinden van een hele dag waarop alle bestuurders vrij kunnen maken, is geen reële optie. Zolang er een voldoende brede vertegenwoordiging is van alle sectoren, levert de dag voor de aanwezigen inspiratie en verbinding.

Gezondheid

(De Maasduinen)

In Nationaal Park De Maasduinen ontstond het initiatief om gezondheid en het fysieke domein te verbinden. Een huisarts met een duidelijke visie op gezondheid bracht het idee in om van de regio een “Blue Zone” te maken. Het park werd gevraagd om als uitvoeringspartner te fungeren en plannen concreet te realiseren. Hoewel het idee eerst nog abstract was, bleef het park actief betrokken en werd het onderwerp structureel geagendeerd. Een succesfactor was het vinden van een ‘partner in crime’: iemand uit het overlegorgaan met ervaring in de kinderzorg, die het idee kon vertalen naar praktische acties. Samen bedachten zij laagdrempelige activiteiten zoals wandelen, boompjes planten en samenwerking met lokale boeren.

Om de uitvoering te organiseren, werd een werkgroep opgezet. Deze bestaat onder andere uit de huisarts/projectleider, een wethouder die privé aanschuift en een collega uit het sociale domein. Binnen de governance van het park is geregeld dat deze werkgroep een uitvoeringsplan opstelt en verschillende partijen bij elkaar brengt die eerder individueel aan het thema werkten. Hierdoor ontstaat een gezamenlijke focus en een gestructureerde aanpak van het plan, waarbij het park de rol van verbinder en coördinator vervult en de uitvoering van initiatieven daadwerkelijk mogelijk maakt.

Succesfactoren voor het oppakken van nieuwe thema’s zijn het structureel agenderen op ambtelijk en bestuurlijk niveau en het betrekken van nieuwe, soms onverwachte partners.

Gebiedsopstelling
(Nieuw Land)

In Nationaal Park Nieuw Land is ervaring opgedaan met het inzetten van gebiedsopstellingen om samenwerking tussen partners inzichtelijk te maken. Een gebiedsopstelling is een werkvorm waarbij mensen fysiek in een ruimte worden geplaatst, waarbij zij een partner, het park, de natuur of een abstract begrip zoals het 'samenwerkingsverband' vertegenwoordigen. Door hun positie en de richting waarin zij staan, ervaren deelnemers al dan niet afstand, nabijheid en onderlinge relaties. Dit levert nieuwe inzichten op in samenwerking, onderlinge verhoudingen en ontwikkelkansen.
Het park voerde twee opstellingen uit. De eerste vond plaats tijdens een bijeenkomst van nationale parken, met deelnemers die het park en de lokale dynamiek nog niet kenden. De tweede opstelling organiseerde het park zelf, met vertegenwoordigers van de acht partners. Beide sessies leverden verrassende perspectieven op, de opstelling met de partners zelf had direct effect op de verdere ontwikkeling van het park. Het creëerde meer begrip voor elkaars posities en maakte duidelijk waar energie en betrokkenheid liggen voor toekomstige stappen.

Leerpunten uit de voorbeelden

» Een energieke samenwerking staat of valt vaak met enkele sleutelfiguren. Een bevlogen voorzitter of een enthousiaste coördinator kan het verschil maken in het bijeenhouden van partijen, het bewaken van de voortgang en het aanjagen van nieuwe initiatieven. Tegelijkertijd schuilt hierin een risico: als deze spilfiguren wegvallen, kan energie verloren gaan. Het vraagt om borging van rollen, overdraagbare werkwijzen en gedeeld leiderschap om de continuïteit te waarborgen.

» Een gezamenlijke stip op de horizon. Ambitieplannen, visies of handvesten zorgen voor richting, verbinding en inspiratie. Het centraal stellen van het narratief van het gebied kan daarin helpen; het unieke verhaal dat mensen verbindt en richting geeft. Door dit verhaal steeds opnieuw te vertellen, actueel te houden én in handen van het gebied zelf te leggen, ontstaat eigenaarschap en energie.

» Tastbare resultaten en het vieren van gezamenlijke successen zijn nodig om de energie in de samenwerking te houden. Resultaten motiveren. Vooral fysieke, zichtbare resultaten – zoals een nieuw fietspad, uitkijktoren of bezoekerscentrum – geven energie aan samenwerking. Toch mogen ook procesmatige successen niet worden vergeten.

» Het veld in. Heisessies/excursies met het overlegorgaan geven energie: ze brengen mensen samen, versterken relaties en inspireren tot nieuwe stappen. In praktijk zijn ze wel lastig te organiseren, vooral in grote parken met veel partners. Ook dit vraagt om bewuste planning én ruimte in budgetten en agenda's.

» Geef ruimte voor verhalen vanuit het gebied. Benut het overleg ook voor verhalen en inspiratie.

» Maak ook gebruik van creatieve werkvormen in plaats van alleen vaste vergaderrituelen. Het geeft energie en nieuwe inzichten.

3.6. Vertegenwoordiging natuur

Leervraag

Hoe geef je de natuur op de juiste manier een stem?

Nationaal Park Duinen van Texel heeft een toolkit ontwikkeld voor andere nationale parken, waarin wordt beschreven hoe de natuur en haar elementen vertegenwoordigd kunnen worden. Deze toolkit is gebruikt en overgenomen in dit hoofdstuk als praktische handreiking.

Een praktische toolkit voor Nederlandse Nationale Parken

(Door: Nationaal Park Duinen van Texel)

Nationale Parken in Nederland zijn dagelijks met natuur bezig. Toch worden de agenda's van bestuur en werkgroepen meer gedomineerd door organisatiebelangen, korte termijn prioriteiten en projectdruk dan door lange termijn en belangen van de natuur in het gebied.

Nationaal Park Duinen van Texel experimenteert daarom sinds 2024 met het principe Natuur aan het stuur en in je bestuur. Jan van de Venis (voorzitter) en Rodny Stolk (coördinator) testen hiervoor verschillende werkvormen binnen het park. Beiden zijn vanuit hun eigen discipline betrokken bij de beweging Rechten van de Natuur: Jan als VN Harmony with Nature expert en als adviseur vanuit JustLaw, Rodny als bedrijfskundige met zijn onderneming Business to Nature Solutions.

Een groot aantal van de bestaande vormen zijn opgenomen in de Onboarding Nature Toolkit. Daarin vonden wij ook inspiratie.

Maar omdat Nationale Parken meer publieke overlegorganen zijn dan commerciële bedrijven, hebben we toch ook eigen methodiek ontwikkeld. In de praktijk blijkt dat diverse interventies goed werken – mits aan een aantal belangrijke randvoorwaarden wordt voldaan.

Werkvormen die goed werken

(Door: Nationaal Park Duinen van Texel)

1. Agendapunt: "Wat vindt de natuur?"

Plaats aan het begin óf aan het einde van de vergadering een vast agendapunt met de vraag: "Wat vindt de natuur – en wat zouden toekomstige generaties of onze voorouders vinden – van wat wij vandaag bespreken en besluiten? En wat zou de natuur zelf op de agenda zetten?"

De eerste keer voelt dit vaak onwennig, maar vrijwel altijd deelt iemand namens de natuur een zorg, wens of observatie. Een grappige ervaring, een weetje of boektip, het is allemaal mogelijk. Iedereen moet de ruimte krijgen dit volwaardig uit te spreken. Soms leidt dit tot concrete acties; soms is het signaleren op zichzelf al waardevol. De voorzitter speelt hierin een cruciale rol: hij of zij bepaalt of het ingebracht punt direct in dezelfde vergadering wordt besproken of wordt meegenomen naar een volgende bijeenkomst.

» Aan het begin van de vergadering is er ruimte om eventuele punten nog op de agenda te plaatsen, maar moet het gesprek vaak nog op gang komen.
» Tijdens de vergadering kan iemand bij een agendapunt altijd aanvullen of reflecteren vanuit de natuur.
» Aan het einde van de vergadering is er doorgaans meer reflectie, maar wil men reeds genomen besluiten meestal niet meer openbreken. De besproken punten worden dan vaak in een volgende vergadering opgepakt.

Welke positie het beste werkt, hangt af van het type overleg en de cultuur van de groep.

2. Plaats een 'natuurstoel' aan tafel

Een lege stoel die de natuur en toekomstigen symboliseert, verandert weinig aan formele procedures, maar veel aan perspectief. De fysieke aanwezigheid maakt het makkelijker om in gedachten 'op de stoel van de natuur te gaan zitten' of erachter te gaan staan en van daaruit te spreken. De symboliek helpt om natuurbelangen vanzelfsprekender te integreren in discussies en besluiten. Belangrijk is wel dat deze stoel steeds aandacht krijgt en niet (na een tijdje) leeg blijft.

3. Benoem een aanwezige die namens de natuur spreekt

Op Texel zit er niet één persoon die exclusief 'voor de natuur' spreekt – in principe zijn alle leden hiervoor verantwoordelijk. Wel is er iemand die de belangen van lokale natuurorganisaties (zoals Vogelwerkgroep en IVN) vertegenwoordigt en dus over het algemeen vrijer kan spreken dan terreinbeheerders of overheden. Dat kan soms schuren, maar versterkt de stem van de natuur in het overleg.

4. Verbind de vergadering met natuur of erfgoed

Een korte wandeling vóór of na de vergadering en (idealiter) uitzicht op natuur werkt krachtig om te herinneren waar het werk daadwerkelijk om draait. Door de natuur te ervaren ontstaat vaak vanzelf meer urgentie wanneer dezelfde onderwerpen later op de agenda terugkomen. Benoem dit een aantal keren tijdens de vergadering. Haal buiten naar binnen.

5. Gebruik een brede definitie van natuur

Onder natuur verstaan we hier het geheel van individuen, populaties, soorten, ecosystemen en de abiotische en biotische factoren die samen de aarde vormen. De mens maakt daarvan onlosmakelijk deel uit. De vraag is steeds: *Draagt wat wij namens de natuur, voorouders of toekomstige generaties inbrengen bij aan een gezonde, duurzame aarde?*

Ook cultureel en natuurlijk erfgoed en de zeer lange termijn verdienen hier aandacht: het heeft geen eigen stem, maar wel belangrijke waarden voor identiteit, geschiedenis en toekomstige generaties die behouden en beschermt mogen worden.

Randvoorwaarden voor succesvolle toepassing

(Door: NP Duinen van Texel)

1. Voorkom misbruik van 'natuur' als argument

Soms wordt natuur als kapstok gebruikt om een organisatiebelang te dienen. Dat is alleen acceptabel wanneer het werkelijk bijdraagt aan de natuur op die plek. De voorzitter moet alert zijn op overdrijving of oneigenlijk gebruik, bijvoorbeeld wanneer iemand 'namens een soort' spreekt op een manier die ecologisch niet logisch is.

2. Denk in ecosystemen, niet in soorten

Het is vaak lastig en soms onjuist om de stem van één individu of soort te representeren. Het geheel – een gezond, veerkrachtig ecosysteem – moet leidend zijn. Voorbeelden:

» het recht van één boom om te blijven staan kan het recht van een waardevollere boom die nog moet ontstaan ontnemen. Anders gezegd; 1 boom die blijft staan kan het ontstaan van een waardevoller ecosysteem elders beperken;
» natuur ontwikkelt door evolutie. Zijn we bewust op hoe we ingrijpen? Is het houdbaar op langere termijn en 'zetten' we een ecosysteem 'richting balans' aan.
» kappen kan soms ruimte maken voor natuurherstel op grotere schaal.
» Dit vraagt om zorgvuldig balanceren en ook om het juiste ecologische inzicht.

3. De rol van de voorzitter is cruciaal

De voorzitter moet:

» onafhankelijk en zorgvuldig bewaken hoe er namens natuur wordt gesproken;
» de cultuur in de groep aanvoelen;
» herkennen welke natuurpunten direct actie vereisen en welke later terug kunnen komen;
» een veilige setting creëren waarin spreken namens de natuur serieus wordt genomen.

4. De vergadering wordt er niet eenvoudiger van – wel rechtvaardiger

En vaak leuker en meer verbonden! Het integreren van natuur in besluitvorming vraagt meer reflectie en nuance. Maar het resultaat is een overleg dat beter aansluit bij wat werkelijk telt: de gezondheid en toekomst van onze leefomgeving van al wat leeft (in én om onze Nationale Parken).

Meer weten over hoe Natuur aan het stuur en in je bestuur bij Nationaal Park Duinen van Texel werken? Mail: rodny@npduinenvantexel.nl

Hoofdstuk 4 | **Bijlagen**

4.1. Overzicht governance modellen per park

Separaat bijgevoegd

4.2. Overzicht groepsgesprekken per thema

Thema	Aan dit rapport werkten mee
Besluitvorming (en borging in beleid)	» Utrechtse Heuvelrug (programma manager) » Dwingelderveld & Drents-Friese Wold (secretaris) » Maasduinen (secretaris)
Financiering	» Hollandse Duinen (directeur stichting) » Van Gogh (secretaris) » Zuid-Kennemerland (voorzitter) » Utrechtse Heuvelrug (programma manager) » Drentsche Aa (gebiedsregisseur)
Uitvoeringskracht	» Nieuw Land (secretaris) » Weerribben Wieden (projectleider) » Maasduinen (secretaris)
Betrekken omgeving	» Weerribben Wieden (dorpenvertegenwoordiging) » Utrechtse Heuvelrug (programma manager) » Drentsche Aa (gebied regisseur) » Dwingelderveld & Drents-Friese Wold (secretaris) » De Groote Peel (projectleider)
Energie en vernieuwing	» Dwingelderveld & Drents-Friese Wold (secretaris) » Maasduinen (secretaris)

Governance in nationale parken in Nederland

Overzicht, inzicht en inspiratie

Februari 2026

wing partner in ruimte en ontwikkeling

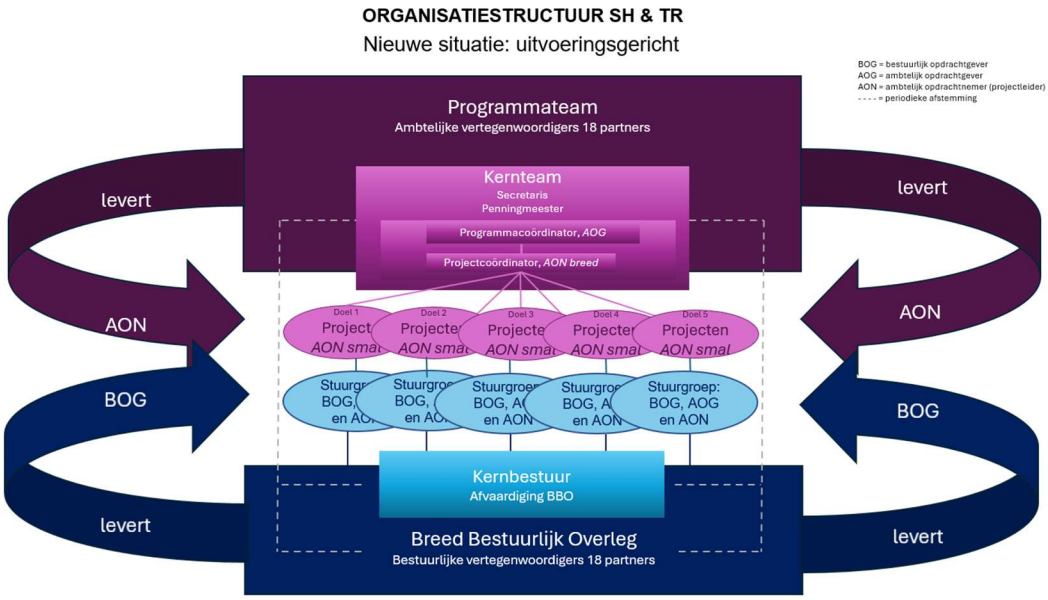
Bijlage 1: Overzicht governance nationale parken

In deze bijlage wordt een overzicht gepresenteerd van de governance-modellen, de betrokken partijen en de relevante overlegstructuren van de onderstaande nationale parken (indien beschikbaar). De informatie is gebaseerd op de gegevens die zijn verkregen via de door de vragenlijst opgehaalde informatie.

Inhoudsopgave

Bijlage 1: Overzicht governance nationale parken 1
1. Sallandse Heuvelrug & Twents Reggedal 2
2. De Alde Feanen 3
3. De Maasduinen 4
4. Van Gogh 5
5. Duinen van Texel 6
6. Grenspark Kalmthoutse Heide 7
7. Utrechtse Heuvelrug 8
8. Drentsche Aa 9
9. Schiermonnikoog 10
10. De Meinweg 11
11. De Biesbosch 12
12. De Groote Peel 13
13. Nieuw Land 14
14. Oosterschelde 15
15. Veluwezoom 16
16. De Hoge Veluwe 16
17. Lauwersmeer 17
18. Dwingelderveld en Drents-Friese Wold 18
19. Weerribben-Wieden 19
20. Hollandse Duinen 20

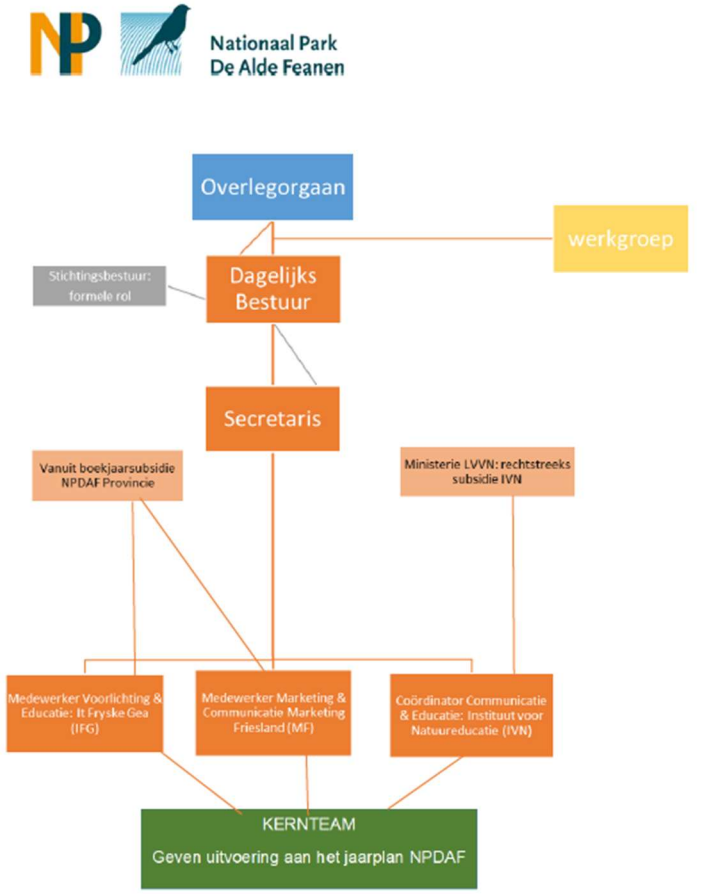
1. Sallandse Heuvelrug & Twents Reggedal

Het besturend orgaan van het nationale park bestaat uit vertegenwoordigers van zeven gemeenten, twee waterschappen, HISWA-RECRON, LTO Noord, IVN, MarketingOost, Vitens, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Landschap Overijssel en Overijssel Particulier Grondbezit. De bestuurlijke uitvoering vindt plaats binnen het Kernbestuur, waarin vier gemeenten, LTO Noord en de drie terreinbeherende organisaties zijn vertegenwoordigd. Het eindbesluit ligt uiteindelijk bij het Breed Bestuurlijk Overleg.

De governance kent meerdere structurele overlegvormen. Op bestuurlijk niveau functioneert het Breed Bestuurlijk Overleg, ondersteund door het Kernbestuur. De uitvoering van het programma vindt plaats binnen het Programma Team en het Kernteam, aangevuld met thematische werkgroepen.

2. De Alde Feanen

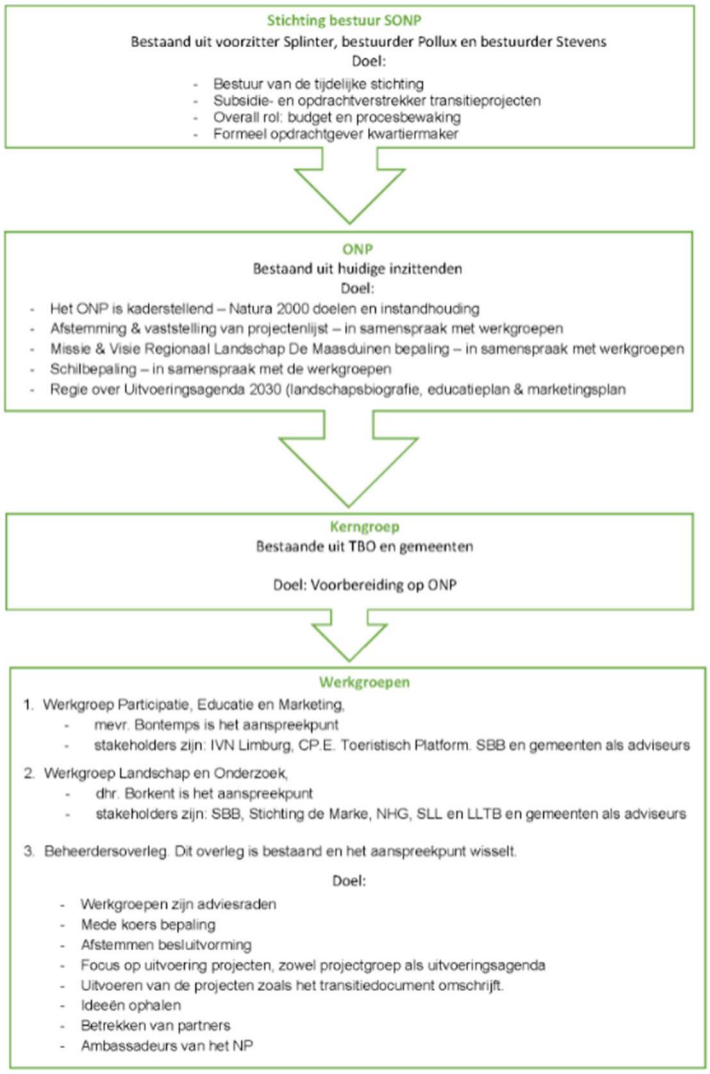

Het NPDAF (de stichting) heeft zelf geen mensen in dienst. Er is sprake van detachering door het IFG, MF en IVN van de uitvoerende medewerkers aan het NPDAF. Deze worden betaald vanuit de reguliere jaarlijkse subsidie van de provincie en door het ministerie van LVVN. Ook geven ze uitvoering aan projecten in opdracht van het NPDAF.

Het besturend orgaan van het nationale park is het Overlegorgaan en bestaat uit vertegenwoordigers van de Provincie Fryslân, Gemeente Smallingerland, Gemeente Tytsjerksteradiel, Gemeente Leeuwarden, Regiomarketing, It Fryske Gea, diverse dorpenbelangen, Wetterskip Fryslân, LTO Noord/vereniging voor rietsnijders, IVN Natuureducatie, HISWA/ Recron, Friese Milieufederatie. Daarnaast nemen Watersportverbond Noord, De Marrekrite en de Vereniging Friese Rondvaartondernemingen deel als agendalid.

De governancestructuur is bevatmeerdere structurele overlegvormen. Het Overleg Orgaan vindt twee keer per jaar plaats, evenals de werkgroepoverleggen. Het Overlegorgaan en de werkgroepen komen ieder twee keer per jaar bijeen. Het Dagelijks Bestuur vergadert vijf keer per jaar en wordt voorafgegaan door vijf ambtelijke vooroverleggen. Het uitvoeringsteam (kernteam) heeft wekelijks overleg, met eens per vijf weken een uitgebreider kernteamoverleg. De formele besluitvorming vindt plaats binnen het Overlegorgaan, operationele besluitvorming binnen het Dagelijks Bestuur. De provincie detacheert de secretaris voor het nationale park.

3. De Maasduinen

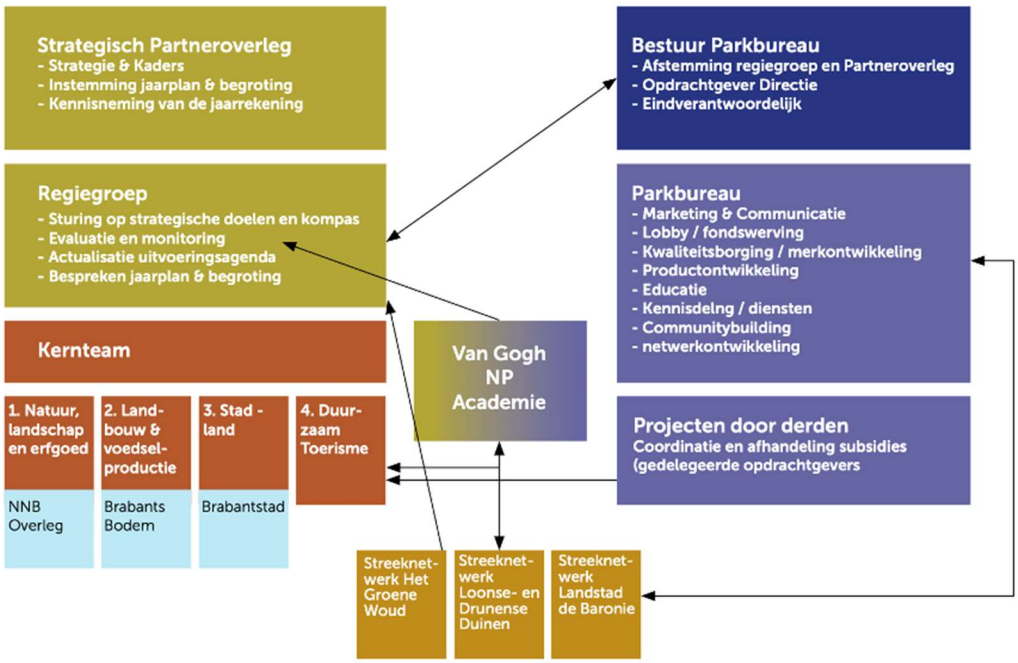

Diverse terreinbeherende organisaties en particuliere grondeigenaren zijn betrokken bij de samenwerking, waaronder Stichting Limburgs Landschap, Staatsbosbeheer, Stichting de Marke (namens de gronden van gemeente Bergen) en individuele particuliere eigenaren.

De governance kent meerdere structurele overlegvormen. Zo is er een structureel overleg van het bestuur (SONP), het overlegorgaan ONP, een ambtelijk overleg met de kwartiermaker en de IVN-coördinator, en een kerngroepoverleg waarbij ook de TBO wordt betrokken. Daarnaast bestaan er drie werkgroepen: landschap en onderzoek, participatie en educatie, en beheerdersoverleg. Momenteel wordt ook een werkgroep gezondheid opgezet.

De formele besluitvorming vindt plaats binnen het SONP, op advies van het ONP. De voorzitter benoemt de secretaris, de kwartiermaker wordt via inhuur wordt aangesteld.

4. Van Gogh

Het besturend orgaan van het nationale park wordt gevormd door de Regiegroep, bestaande uit ongeveer twaalf leden die namens ruim zeventig partners optreden. Deze partners omvatten gemeenten, provincie, waterschappen, landbouw, natuur, recreatie en het bedrijfsleven. Daarnaast zijn terreinbeherende organisaties en particuliere grondeigenaren betrokken, waaronder Brabants Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Brabants Particulier Grondbezit. Het bestuur parkbureau is de stichting Van Gogh NP.

De governancestructuur bestaat uit meerdere structurele overlegvormen. Het Strategisch Partneroverleg vindt twee keer per jaar plaats en wordt bijgewoond door alle partners. De Regiegroep en het stichtingsbestuur vergaderen vijf keer per jaar. Het ambtelijk kernteam, bestaande uit dezelfde partijen als de Regiegroep, vergadert zeven keer per jaar.

De besluitvorming is verdeeld over de verschillende overlegvormen: het Strategisch Partner Overleg beslist over het jaarplan en de begroting, het stichtingsbestuur over de jaarrekening en de uitvoering van opdrachten, en de Regiegroep richt zich op de ontwikkeling en focus van het park, en adviseert zowel het Strategisch Partner Overleg als het stichtingsbestuur. De coördinatie, secretariële ondersteuning en programmamanagement wordt verzorgd via inhuur van een onafhankelijke partij of zzp’er.

5. Duinen van Texel

7.1.5 Organogram

Het Overlegorgaan (algemeen bestuur) bestaat uit vertegenwoordigers van natuurbeschermingsorganisaties, IVN Natuureducatie, Staatsbosbeheer, Ecomare, de gemeente Texel, LTO Texel en een jongerenvertegenwoordiging. Binnen de werkgroepen zijn daarnaast breder gebiedspartijen betrokken. Terreinbeherende organisaties en particuliere eigenaren maken deel uit van het samenwerkingsverband, waaronder Staatsbosbeheer, het Rijksvastgoedbedrijf (namens Defensie), particuliere grondeigenaren en beheerders, en Natuurmonumenten. Daarnaast bestaat er een netwerk van gastheren, vrijwilligers en informatiepunten.

Het Overlegorgaan komt vier keer per jaar bij elkaar, de werkgroepen ook. Besluitvorming over strategische richting en jaarprogramma's vindt in het Overlegorgaan plaats. Het Dagelijks Bestuur (een afvaardiging van het Overlegorgaan) stuurt de uitvoeringsorganisatie aan en zorgt voor operationele besluitvorming. De coördinatie, secretariële ondersteuning en programmamanagement wordt uitgevoerd via inhuur van een onafhankelijke partij of zzp'er.

6. Grenspark Kalmthoutse Heide

Het besturend orgaan bestaat uit gemeenten, Natuurpunt, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Agentschap voor Natuur en Bos, Evides drinkwatermaatschappij, private eigenaars, onroerend erfgoed, defensie, waterschap, Vlaamse overheid en provincie Antwerpen (vanaf 2026).

De governance omvat de Bijzondere Commissie (bestuurlijk orgaan), Raad van Toezicht, Adviesgroep, Gastheerschap, beheerdersoverleg en projectgroepen. De Bijzondere Commissie leidt inhoudelijk en het formele financiële toezicht ligt bij de Raad van Toezicht. De stichting levert de coördinator, secretaris en programmamanager.

7. Utrechtse Heuvelrug

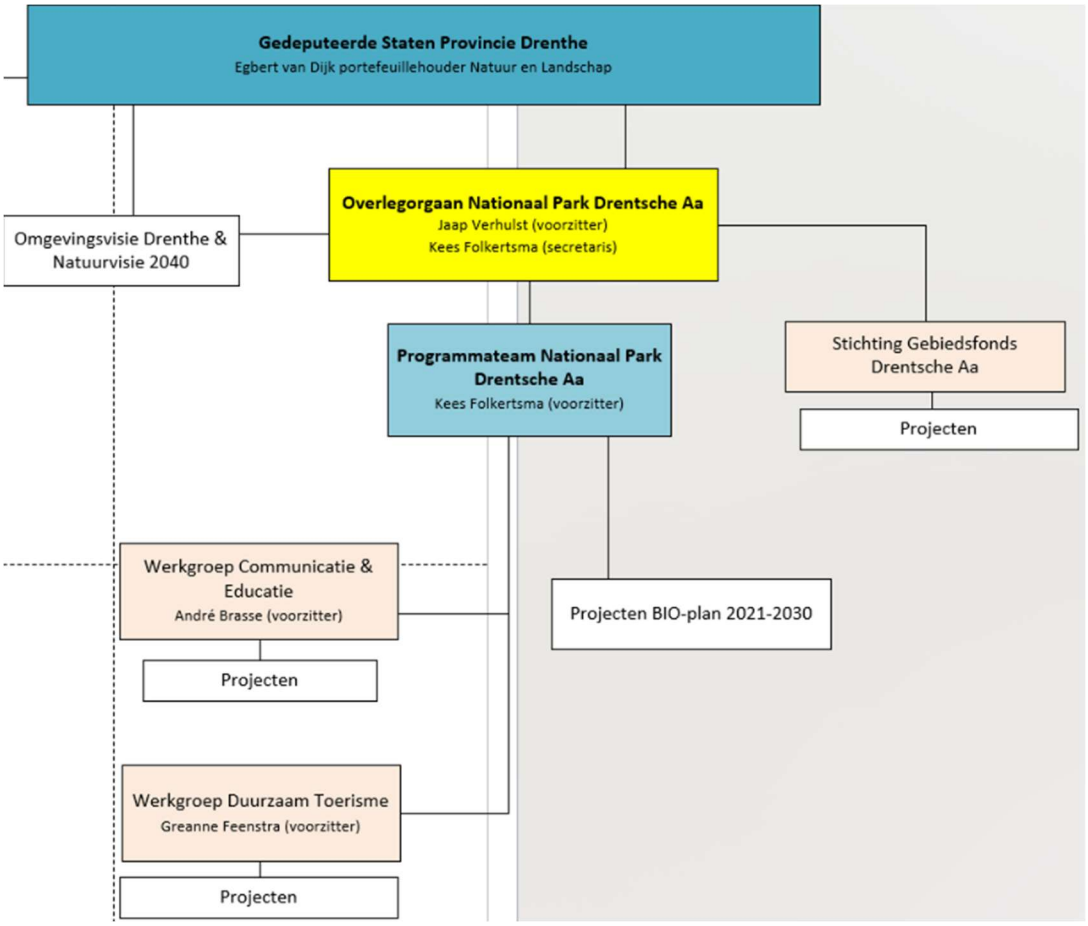

Het Heuvelrug Overleg is het bestuurlijke samenwerkingsverband waarbij overheden en grondeigenaren, waaronder Staatsbosbeheer, Utrechts Landschap, Natuurmonumenten, zo'n 70 particuliere grondeigenaren en Rijksvastgoedbedrijf/Defensie betrokken zijn.

De governance omvat het bestuurlijke Heuvelrugoverleg, ambtelijk programmaoverleg en een Raad van Toezicht. De formele besluitvorming vindt plaats in de Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht bestaat uit externe leden, zonder directe vertegenwoordiging van stakeholders. Coördinatie, secretariële ondersteuning en programmamanagement wordt door de stichting zelf uitgevoerd.

De werkorganisatie is een eigen stichting, dus de mensen zijn in dienst van de Stichting. Het gaat o.a. om de volgende functies: directeur-bestuurder, bestuurssecretaris, beleidsadviseur, manager bedrijfsvoering, communicatieadviseur, programmamanager, projectleider, projectmedewerker, secretariaat

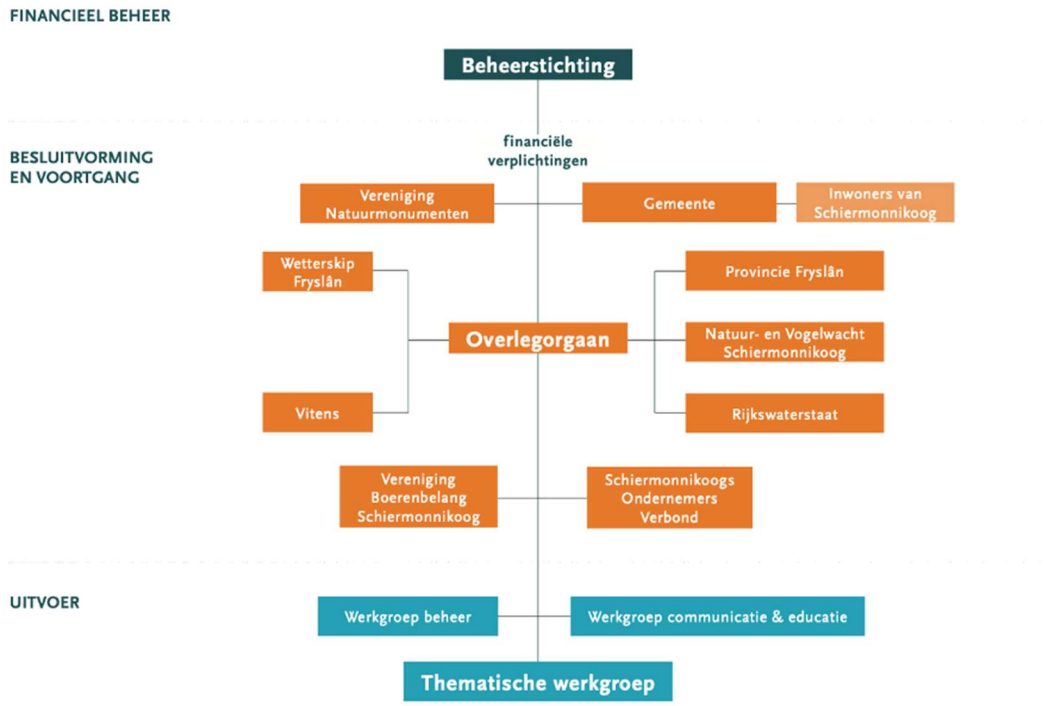
8. Drentsche Aa

In het Overlegorgaan Drentsche Aa zijn alle bestuurders van de betrokken instanties en eigenaren/beheerders vertegenwoordigd: Provincie Drenthe, Gemeenten Aa en Hunze, Assen, Groningen en Tynaarlo, Waterschap Hunze en Aa's, Staatsbosbeheer, Recreatiesector (Recron/Recreatieschap), Natuur- en Milieufederatie Drenthe, Landbouwsector (LTO-Noord) Brede Overleggroep Kleine Dorpen (BOKD), Waterbedrijf Groningen en Ministerie van LNV (adviseur).

De governance omvat het Overlegorgaan, Programmateam, werkgroep Communicatie & Educatie, werkgroep Duurzaam Toerisme en de zelfstandige stichting Gebiedsfonds Drentsche Aa. De formele besluitvorming vindt plaats binnen het Overlegorgaan. Provincie levert coördinatie, secretaris en programmamanagement.

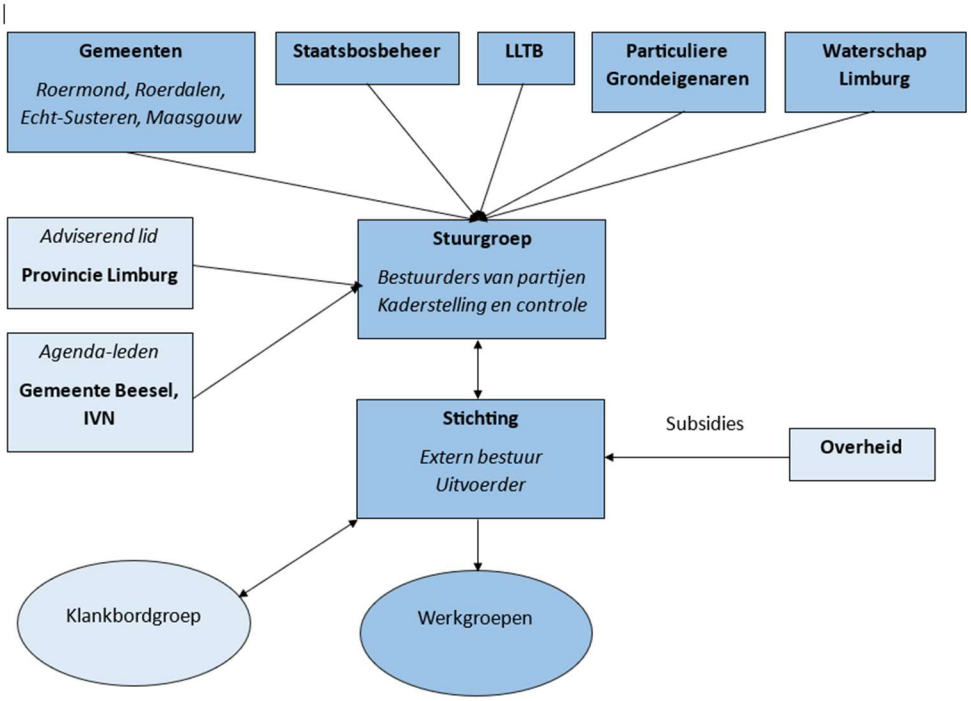
9. Schiermonnikoog

Het besturend orgaan bestaat uit Rijkswaterstaat, Provincie Fryslân, Gemeente Schiermonnikoog, Wetterskip Fryslân, Vitens, ondernemersvereniging, Natuur- en Vogelwacht, Vereniging Boerenbelang en Natuurmonumenten. Deze partijen zijn ook ambtelijk betrokken in de werkgroepen Beheer en Communicatie & Educatie.

De governance omvat het Overlegorgaan, werkgroepen Beheer en Communicatie & Educatie, en de Beheerstichting NP Schiermonnikoog. De vergaderingen van Overlegorgaan zijn twee keer per jaar. Twee weken voorafgaand aan de vergadering van het Overlegorgaan wordt er voor de bewoners van het eiland een zogenaamde publieksavond georganiseerd, een inspraak moment voor inwoners. Grote inhoudelijke en financiële besluiten worden voorbereid in het Overlegorgaan en formeel vastgesteld door het bestuur van de Beheerstichting. De beheerstichting is de rechtspersoon namens het Overleg Orgaan. Provincie Fryslân levert de secretaris van het Nationaal Park (0,4fte).
De secretaris werkt nauw samen met de coördinatie Communicatie en Educatie en kunnen elkaar vervangen indien nodig.

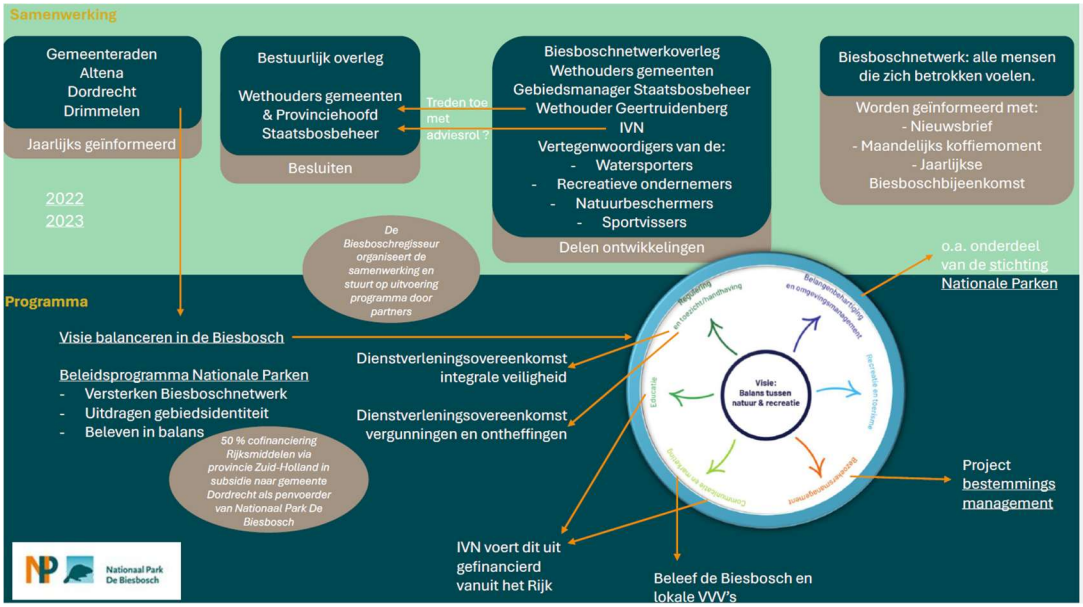
10. De Meinweg

Het besturend orgaan bestaat uit gemeenten Roermond en Roerdalen, Staatsbosbeheer, particuliere grondeigenaren en landbouw, met de provincie als adviserend lid van de stuurgroep.

De nieuwe governance omvat een stuurgroep (bestuurlijk kaderstellend en controlerend), een stichting (uitvoerend) en daaronder vier werkgroepen: Communicatie en Educatie, Landbouw en Landschap, Toerisme en Recreatie, Werkgroep Natuur, Onderzoek en Beheer. Daarnaast is er een klankbordgroep van netwerkpartijen. Formele besluitvorming vindt plaats in de stuurgroep. Coördinatie, secretaris en programmamanagement wordt via inhuur verzorgd.

11. De Biesbosch

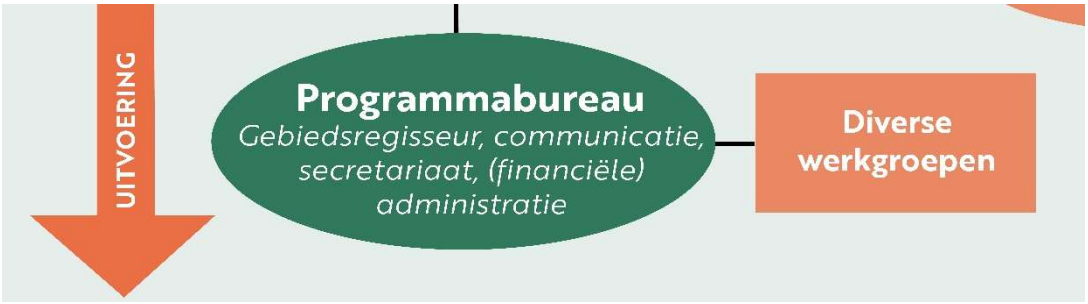
Het besturend orgaan van het nationale park bestaat uit bestuurders van de betrokken gemeenten en Staatsbosbeheer. De structurele overleggen zijn het Bestuurlijk overleg, ambtelijk overleg, biesboschnetwerkoverleg en voor bestemmingsmanagement een stuurgroep en klankbordgroep. De formele besluitvorming vindt plaats binnen het bestuurlijk overleg. De werkorganisatie bestaat uit de Biesboschregisseur en de betrokken ambtenaren. De Biesboschregisseur is in dienst bij de gemeente Dordrecht en wordt gezamenlijk gefinancierd door de gemeenten.

12. De Groote Peel

In de huidige situatie wordt het nationale park bestuurd door een stichtingsbestuur waarin het waterschap Aa en Maas en de gemeenten Nederweert en Asten zitting hebben. Het voorgestelde governancemodel uit het koersdocument moet in de komende periode worden uitgerold en kan leiden tot uitbreiding van het bestuur.

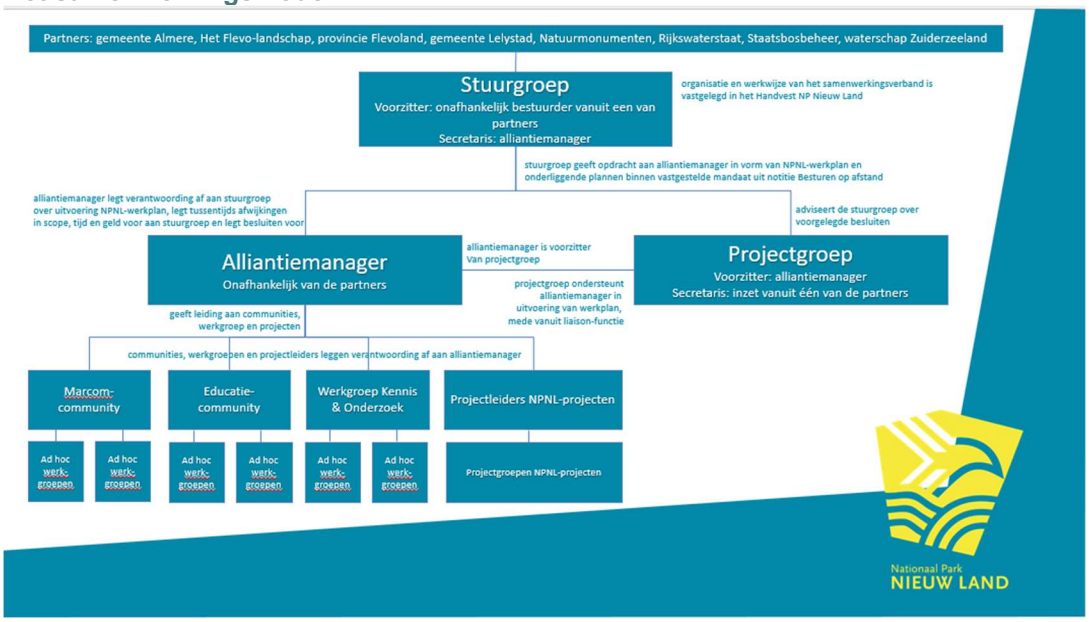
De governance bestaat uit overleg van het stichtingsbestuur, een overlegorgaan met een bredere groep partijen en incidentele werkgroepen voor specifieke projecten. Terreinbeherende organisaties en particuliere grondeigenaren zijn Staatsbosbeheer en enkele particuliere eigenaren, vertegenwoordigd door één persoon in het overlegorgaan. Besluitvorming vindt plaats binnen het stichtingsbestuur; het overlegorgaan heeft een adviserende rol. De coördinatie, secretariële ondersteuning en het programmamanagement worden via inhuur verzorgd.

In de toekomstige situatie wordt een programmabureau verantwoordelijk voor de uitvoering. Een gebiedsregisseur jaagt de uitvoering aan en bewaakt de voortgang. Een strategisch communicatieadviseur zorgt voor (afstemming over) de communicatie. In de huidige situatie is een kwartiermaker aangesteld (extern) die de koers uitzet voor de toekomst. Zij zorgt daarnaast voor continuïteit in de uitvoering.

13. Nieuw Land

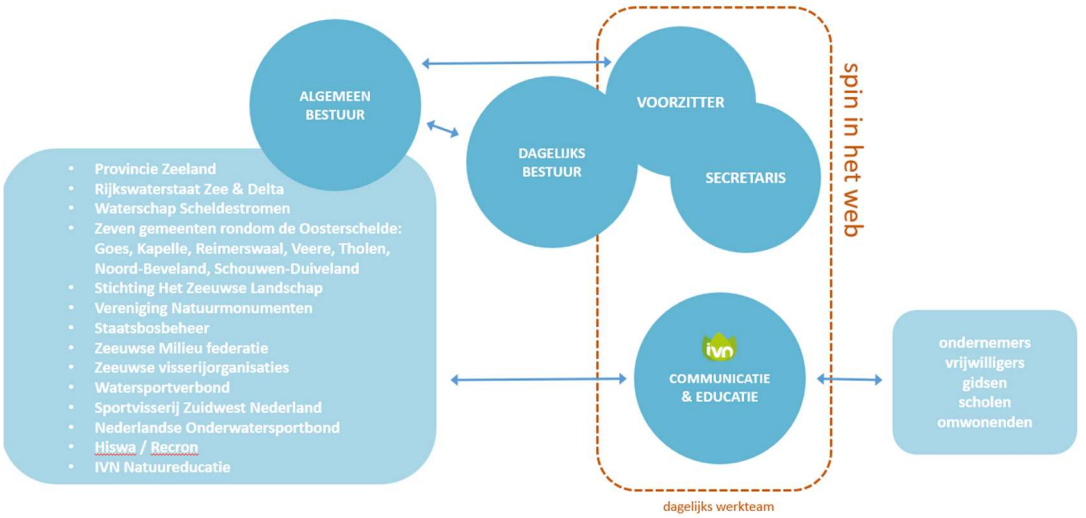
Het samenwerkingsmodel:

De sturing van het nationale park vindt plaats via een stuurgroep waarin bestuurlijke vertegenwoordigers van acht partners zitting hebben: de gemeenten Almere en Lelystad, provincie Flevoland, waterschap Zuiderzeeland, Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Stichting Het Flevo-landschap. Terreinbeherende organisaties zijn Stichting Het Flevo-landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer.

De governance omvat een stuurgroep die vier keer per jaar bijeenkomt, een projectgroep die tien keer per jaar vergadert en communities voor marketing & communicatie, educatie en kennis & onderzoek. De besluitvorming vindt plaats in de stuurgroep. De samenwerking is vastgelegd in een handvest waarin ook de organisatie, werkwijze en spelregels zijn opgenomen. De coördinator, secretaris en programmamanager worden via inhuur ingevuld.

14. Oosterschelde

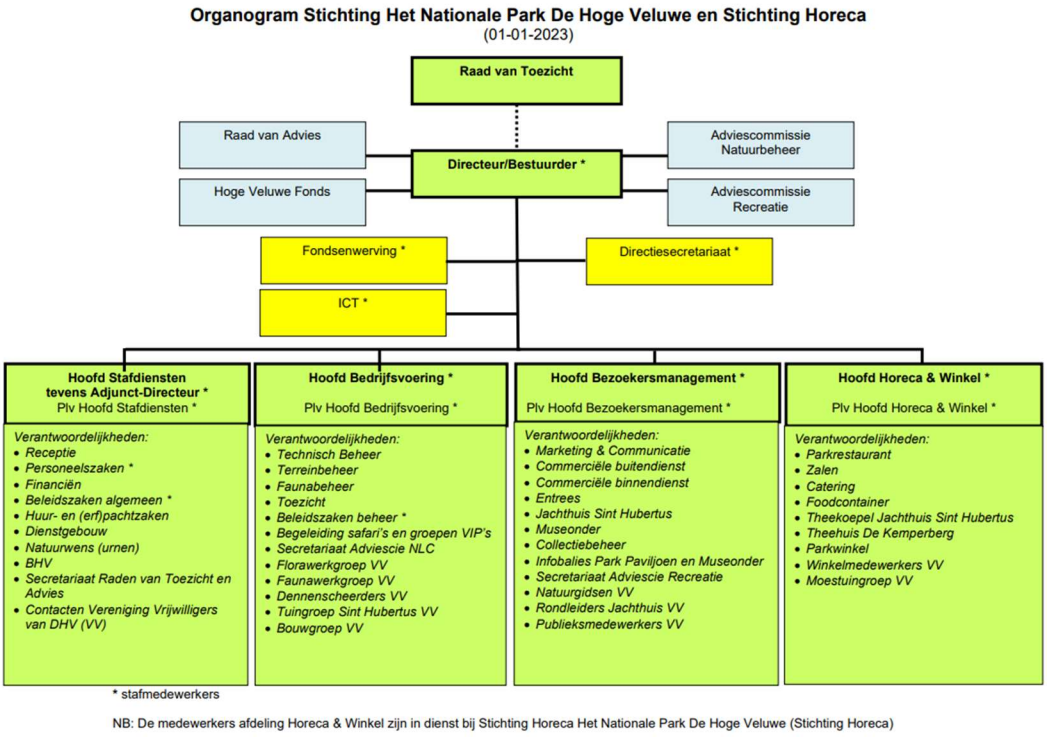
Het Algemeen Bestuur bestaat uit: Waterschap Scheldestromen, Provincie Zeeland, Rijkswaterstaat Zee en Delta, zeven gemeenten, Staatsbosbeheer, Stichting Het Zeeuwse Landschap, Vereniging Natuurmonumenten, Zeeuwse Milieu federatie, Zeeuwse Visserijorganisaties, Watersport verbond , Nederlandse Onderwatersport verbond, Hiswa/Recron en IVN Natuureducatie.

De governance kent een Algemeen Bestuur dat drie keer per jaar vergadert (waarvan één keer informeel), een Dagelijks Bestuur dat vijf keer per jaar bijeenkomt, een NPO-team dat elke zes weken overlegt en een werkgroep Communicatie & Educatie die twee keer per jaar samenkomt. De finale besluitvorming over financiële jaarplannen vindt plaats binnen het Algemeen Bestuur. De provincie levert de secretaris.

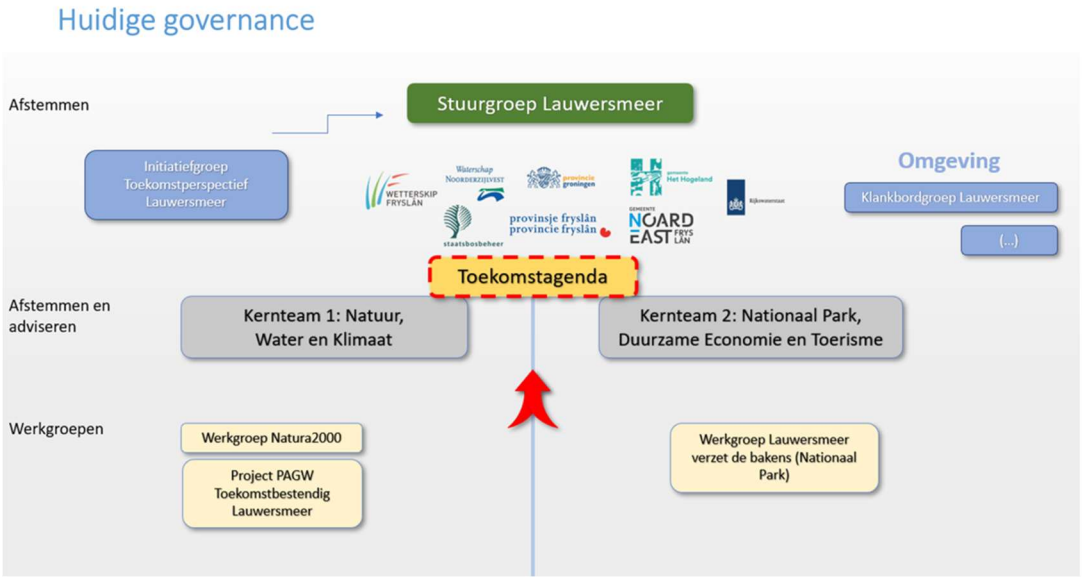
15. Veluwezoom

Nationaal Park Veluwezoom kent geen samenwerkingsstructuur. Natuurmonumenten als terrenbeherende organisatie is volledig eigenaar en verantwoordelijk voor het park. De besluitvorming vindt plaats binnen het managementteam van Natuurmonumenten en bij de verantwoordelijke gebiedsmanager.

16. De Hoge Veluwe

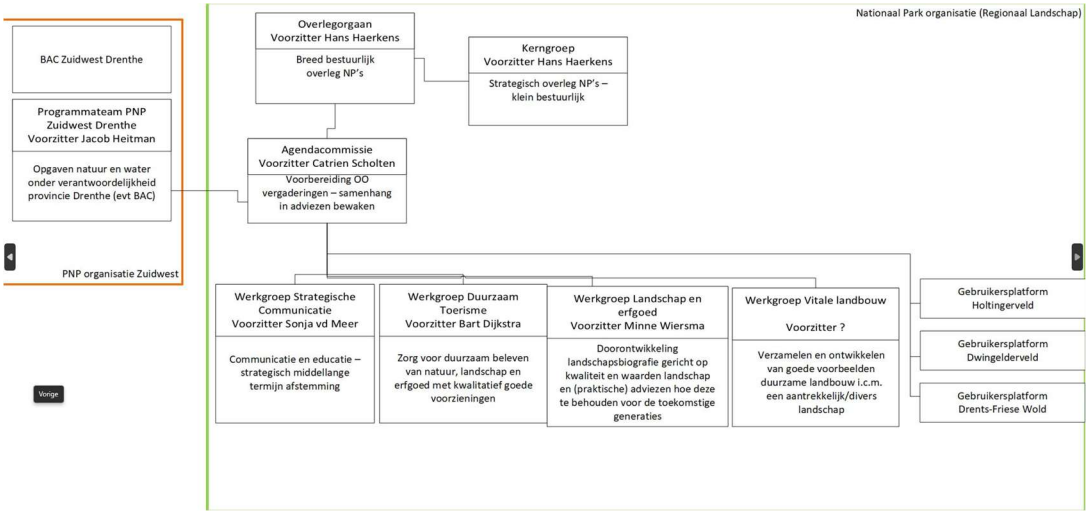
17. Lauwersmeer

Het besturend orgaan van het nationale park is de Stuurgroep Lauwersmeer, bestaande uit Provincie Groningen, Provincie Fryslân, gemeente Het Hogeland, gemeente Noardeast-Fryslân, Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat, Wetterskip Fryslân en Waterschap Noorderzijlvest. Staatsbosbeheer is de betrokken terreinbeherende organisatie. Daarnaast zijn ondernemers, dorpsbelangen en agrariërs betrokken via een klankbordgroep.

De governance bestaat verder uit twee kernteams: Kernteam 1 (Natuur, water en klimaat) en Kernteam 2 (Nationaal Park, duurzame economie en toerisme), met daaronder diverse werkgroepen. De besluitvorming vindt plaats in de Stuurgroep Lauwersmeer, met aanvullende besluitvorming afhankelijk van het bevoegd gezag (bijvoorbeeld bij Natura 2000). De provincie levert de coördinator, secretaris en programmamanager.

18. Dwingelderveld en Drents-Friese Wold

Het besturend orgaan bestaat uit vijf gemeenten, twee provincies, één waterschap, vier terreinbeherende organisaties (Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Het Drentse Landschap en de Maatschappij van Weldadigheid), het Recreatieschap, Hiswa- Recron, Drents Particulier Grondbezit, Waterleidingmaatschappij Drenthe , LTO Noord en Landschapsbeheer Drenthe.

De governance kent een overlegorgaan, werkgroepen, gebruikersgroepen en een bestuurlijk kernoverleg dat fungeert als strategisch overleg. De besluitvorming vindt plaats binnen het overlegorgaan. De provincie levert de coördinator, secretaris en programmamanager.

19. Weerribben-Wieden

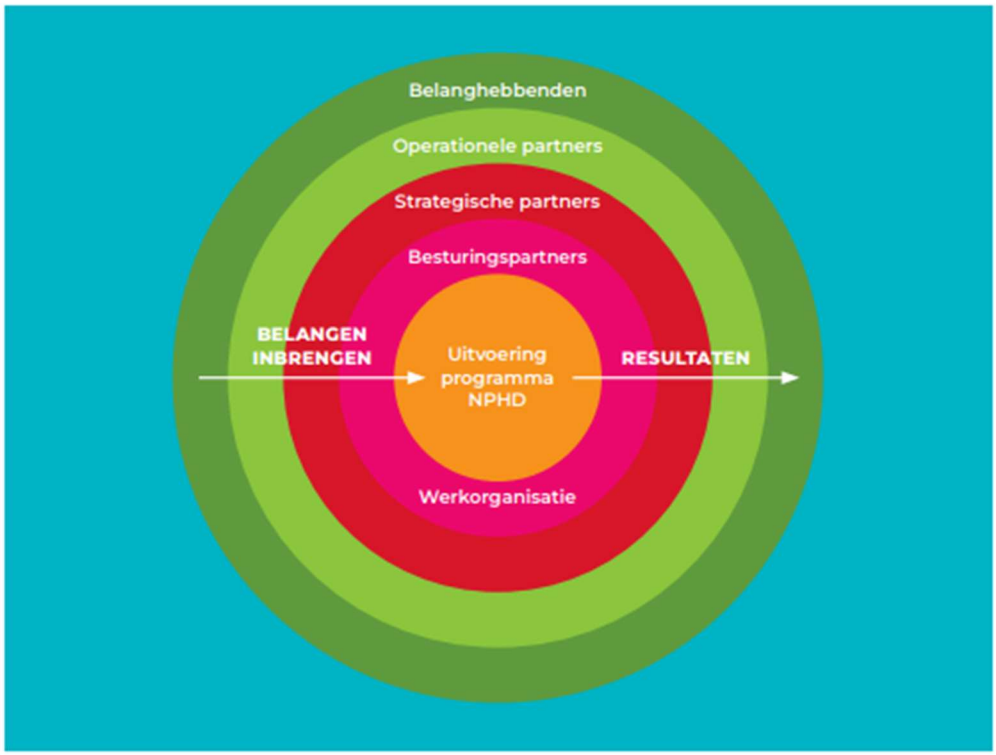

Het stichtingsbestuur bestaat uit vertegenwoordigers van Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, de gemeente Steenwijkerland, inwonersvertegenwoordigers, KHN Steenwijkerland, Businessclub Steenwijkerland, Ondernemersplatform Steenwijkerland, LTO Noord afdeling Steenwijkerland, de Riettelersvereniging en het Platform Duurzame Ambachten.

Het bestuur vergadert eens per twee maanden. In de tussenliggende maanden vinden portefeuilleclusterhouderoverleggen (PCO's) plaats, waarin bestuurders in kleiner verband bijeenkomen rond specifieke thema's. Deze PCO's bieden ruimte voor inhoudelijke verdieping en zijn ingericht rond de volgende onderwerpen: Natuur, Landschap, Erfgoed en Ambachten; Duurzaam toerisme, gebiedsmarketing en economie; en Bestuurlijke zaken. De formele besluitvorming vindt plaats binnen de bestuursvergaderingen. De coördinator maakt onderdeel uit van de werkorganisatie, is in dienst van de stichting en bereidt de vergaderingen voor in samenwerking met de directeur en de onafhankelijke voorzitter.

De werkorganisatie bestaat uit een directeur en meerdere gebiedsontwikkelaars met expertise op het gebied van natuur en landbouw, toerisme, erfgoed, data en digitalisering, en marketing en communicatie. Aanvullende expertise op het gebied van marketing, educatie en communicatie wordt geleverd door IVN Natuureducatie en MarketingOost, die nauw samenwerken met de werkorganisatie.

20. Hollandse Duinen

De Stichting Nationaal Park Hollandse Duinen, opgericht door Dunea, functioneert als rechtspersoon die belangen van NPHD behartigt. Besturings- en strategische partners sluiten samenwerkingsovereenkomsten met de stichting om de werkorganisatie te financieren. De werkorganisatie bevat een directeur en programmamanager en stimuleert realisatie van het Uitvoeringsprogramma.

De Besturingspartners committeren zich aan de doelen van Hollandse Duinen, brengen financiering in en vormen de stuurgroep. Dunea, Staatsbosbeheer, Provincie Zuid-Holland, Gemeente Den Haag en Hoogheemraadschap van Delfland zijn deze besturingspartners.

Daarnaast zijn er nog Strategische partners, Operationele partners en overige partners betrokken. Strategische partners brengen ook financiering in, wel minder dan besturingspartners, en dragen bij aan de strategische ontwikkeling en doelen. Operationele en overige partners ondersteunen de netwerkorganisatie.